

**INSTITUTT
FOR SAMFUNNS-
FORSKNING**

Rapport 2023:11

Atypisk arbeid blant personer med lav inntekt i Norge, 1997–2021

Sara Cools, Maria Forthun Hoen og Marte Strøm

© Institutt for samfunnsforskning 2023
Rapport 2023:11

Institutt for samfunnsforskning

Munthes gate 31
Postboks 3233 Elisenberg
0208 Oslo

ISBN (digital): 978-82-7763-801-0
ISSN (digital): 1891-4314

Innhold

Sammendrag	4
English summary	6
1. Innledning	8
2. Data og definisjoner	10
3. Omfang av atypisk arbeid blant personer med lav inntekt	16
3.1 Hele befolkningen	16
3.2 Omfang av atypisk arbeid blant personer med lav inntekt i ulike deler av økonomien	20
Omfang i ulike næringer	20
Omfang i ulike yrker	25
Omfang etter alder	29
Oppsummering kapittel 3	32
4. Inntekt og arbeidsforhold i ulike tilknytningsformer blant personer med lav inntekt	33
4.1 Inntekt	33
4.2 Arbeidsforhold	41
Oppsummering kapittel 4	49
5. Overganger mellom ulike tilknytningsformer blant personer med lav inntekt	51
5.1 Overgangsandel etter tilknytningsform blant personer med lav inntekt	52
Oppsummering kapittel 5	56
6. Appendiks	57
Litteratur	59

Sammendrag

Forfatter Sara Cools, Maria Forthun Hoen og Marte Strøm

Tittel Atypisk arbeid blant personer med lav inntekt i Norge, 1997–2021

Sammendrag Rapporten viser tall for utviklingen i alternative, eller atypiske, tilknytningsformer i arbeidslivet blant personer med lav inntekt i perioden 1997–2021. Personer med inntekt som er lavere enn to tredjedeler av medianinntekten til heltidsansatte (beregnet av Statistisk sentralbyrå), antas å ha lav inntekt. De alternative tilknytningsformene er midlertidige ansettelser, ansettelser i vikarbyrå og selvstendig næringsdrivende, slik de er målt i registerdata. Vi ser på hovedarbeidsforholdet til alle bosatte personer med lav inntekt i aldersgruppen 20–66 år.

Lavinntekt er mest utbredt blant dem utenfor sysselsetting, deretter blant midlertidig ansatte (60 prosent) og vikarer (45 prosent). Blant selvstendig næringsdrivende har 30 prosent lav inntekt, blant fast ansatte 20 prosent.

Blant sysselsatte med lav inntekt er det vanligst å være fast ansatt, mens det er relativt mindre vanlig med atypiske tilknytningsformer, men andelene med atypisk arbeid er omtrent dobbelt så høye blant sysselsatte med lav inntekt som blant alle sysselsatte. Det er særlig høyere andeler midlertidig ansatte blant sysselsatte med lav inntekt.

Atypisk arbeid er vanligere blant personer med lav inntekt innad i alle næringer og alle yrker og i alle aldre. De relativt høyere andelene som er i atypisk arbeid blant personer med lav inntekt, sammenliknet med hele befolkningen, skyldes derfor ikke (bare) hvilke næringer og yrker disse personene jobber innenfor. Også innad i næringer og yrker er det høyere andeler med atypiske tilknytningsformer blant sysselsatte med lav inntekt enn blant alle sysselsatte.

De relativt høyere andelene som er i atypisk arbeid blant personer med lav inntekt, er nokså jevnt fordelt over alder, unntatt blant de aller yngste – hvor andelen med lav inntekt er svært høy. For dem som er 30 år og eldre, er det nesten tre ganger så vanlig å være midlertidig ansatt blant sysselsatte med lav inntekt som blant alle sysselsatte, og dobbelt så vanlig å være ansatt i vikarbyrå eller selvstendig næringsdrivende.

Rangeringen av tilknytningsgruppene etter inntekt er den samme blant personer med lav inntekt som blant alle sysselsatte: Fast ansatte og selvstendig næringsdrivende har høyest inntekt, mens vikarer har lavere inntekt og midlertidig ansatte lavest inntekt. Forskjellene mellom gruppene er imidlertid mindre, noe som skyldes at lavinntektsgrensen slår inn på ulike steder i inntektsfordelingen i de ulike gruppene. Særlig blant selvstendige og fast ansatte sitter vi igjen med en mindre andel av de sysselsatte når vi kun ser

på dem som har lav inntekt. Overføringer bidrar til å jevne ut forskjellene i samlet inntekt mellom de ulike tilknytningsformene.

Når det gjelder fast ansatte, ser det ut til at mye av grunnen til at de havner under lavinntektsgrensen, er at de jobber deltid, mens deltidsstillinger er mindre utbredt blant midlertidig ansatte – som til gjengjeld er ansatt i en kortere periode per definisjon. Det ser altså ut til at lav inntekt blant midlertidig ansatte skyldes både midlertidighet og deltid.

Fordelingen av timelønn innad i tilknytningsformene blant personer med lav inntekt tyder likevel på at personer i denne gruppen har lavere timelønn, ikke bare i snitt. Fast ansatte har høyest timelønn, midlertidig ansatte nest høyest, og til slutt kommer vikarene, som har lavest timelønn blant ansatte med lav inntekt. Forskjellen i gjennomsnittlig timelønn mellom fast ansatte og dem med atypiske tilknytningsformer er imidlertid mindre i lavinntektsutvalget enn blant alle ansatte. Dette skyldes formodentlig at lavinntektsgrensen sorterer ut en større andel av timelønnsfordelingen blant fast ansatte enn i de atypiske tilknytningsformene, som både har en høyere andel personer med lav inntekt og lavere timelønn.

Andelen som er medlem i fagforening, er lavere blant sysselsatte med lav inntekt i alle tilknytningsformer enn blant alle sysselsatte, og nivåforskjellen er størst blant fast ansatte.

Blant sysselsatte med lav inntekt er det mellom 20 og 40 prosent som ikke har lav inntekt året etter. Andelen som går ut av lavinntektsgruppen er høyest blant vikarer (rundt 35 prosent), mens den er rundt 25 prosent blant selvstendige og noe lavere blant fast ansatte og midlertidig ansatte.

Andelene som går over til å være fast ansatt, er lavere blant midlertidig ansatte med lav inntekt enn blant alle midlertidig ansatte. Andelene som går over til å ikke være sysselsatt, er høyere blant midlertidig ansatte med lav inntekt enn blant alle midlertidig ansatte. Overgangsandelene blant ansatte i vikarbyrå med lav inntekt likner overgangsandelene blant alle ansatte i vikarbyrå. Både andelene som går over til å være fast ansatt, og andelene som går over til å ikke være sysselsatt, er høyere blant selvstendig næringsdrivende med lav inntekt enn blant alle selvstendig næringsdrivende.

Emneord

Atypisk arbeid, lavlønte, omfang, inntekt, arbeidsvilkår, overgangsandeler

English summary

Author	Sara Cools, Maria Forthun Hoen and Marte Strøm
Title	Atypical work among low-income individuals in Norway, 1997–2021
Summary	<p>The report shows the development in alternative, or atypical, work arrangements among low-income individuals in the period 1997–2021. People with income below two-thirds of the median income of full-time employees (calculated by Statistics Norway) are considered to have low income. The alternative work arrangements we study are temporary employment, employment in a temp agency and self-employment, as measured in register data. We look at the main employment relationship of all residents with low income in the age group 20–66 years.</p> <p>Low income is most prevalent among those who are not employed, second among temporary employees (60 per cent) and temp agency workers (45 per cent). Among the self-employed, 30 percent have low income, and among permanent employees, 20 percent have low income.</p> <p>Among low-income workers, it is most common to be permanently employed, while it is relatively less common to have atypical work. Yet, the proportion of atypical work is approximately twice as high among low-income workers as among all workers. In particular, there is a large proportion of temporary employees among low-income workers.</p> <p>Atypical work is more common among low-income workers than all workers in all industries and occupations and at all ages. The relatively higher proportion of atypical work among low-income workers, compared to the whole population of workers, is therefore not (only) due to the composition of industries and occupations. Within industries and occupations, there are also higher proportions of atypical work arrangements among low-income workers than among all workers.</p> <p>The relatively higher proportion of people in atypical work among low-income individuals is evenly distributed over the age span, except among the very youngest – where the proportion with low income is very high. For those aged 30 and over, temporary employment is almost three times as common among low-income workers as all workers. It is further twice as common with temp-agency employment and self-employment.</p> <p>The ranking according to income is the same among workers with low income as among all workers: Permanent employees and self-employed persons have the highest income, while temp agency workers have lower income and temporary employees have the lowest income. However, the differences between the groups are smaller. This is because the low-income threshold kicks in at different places in the income distribution within the various groups. Particularly among self-employed and perma-</p>

permanent employees, the number of workers is reduced when we only look at those with low income. Transfers help to even out the differences in total income between the various groups.

When it comes to permanent employees, it seems that much of the reason why they end up below the low-income threshold is that they work part time. Part-time work is less common among temporary employees – who in turn are employed for a shorter period by definition. Thus, it appears that low income among temporary employees is due both to temporary work and part-time work.

The distribution of hourly wages within the work-arrangement groups among low-income individuals suggests that wages are lower in general, not just on average. Permanent employees have the highest hourly wages, temporary employees the second highest, while temp agency workers have the lowest hourly wages among low-income employees. However, the difference in average hourly wages between permanent employees and those with atypical work is smaller in the low-income sample than among all employees. This is presumably because the low-income threshold sorts out a larger proportion of the hourly wage distribution among permanent employees than in the atypical forms of work, which both have a higher proportion of low-income individuals and lower hourly wages.

The union membership rates are lower among low-income workers in all groups, compared to all workers. The absolute difference is greatest among permanent employees.

The proportion that enter permanent employment is smaller among temporary employees with low income than among all temporary employees. The proportion that leave employment is larger among low-income temporary employees than among all temporary employees. The transition rates among low-income temp agency workers are similar to the transition rates among all temp agency workers. Both the proportion that enter permanent employment and the proportion that leave employment are larger among self-employed with low income than among all self-employed.

Index terms

Atypical work, low income, working conditions, transition rates

1. Innledning

Denne rapporten beskriver omfanget av alternative tilknytningsformer blant sysselsatte som har lav inntekt. Den er skrevet på oppdrag fra Lavlønnsutvalget høsten 2023 og er et tillegg til en rapport vi skrev på oppdrag fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet på samme tid: *Atypisk arbeid som hovedtilknytning i arbeidslivet 1995–2021: Omfang, arbeidsvilkår og overganger til fast arbeid* (Cools, Hoen & Strøm 2023, heretter CHS).

De fire tilknytningsformene vi undersøker, er *fast ansatte, selvstendige oppdragstakere, innleide fra vikarbyrå* og *midlertidig ansatte*. Vi bruker registerdata som viktigste datakilde, noe som gir oss en detaljert oversikt over utbredelsen av tilknytningsformer i de ulike delene av økonomien. Det gir oss også en detaljert oversikt over utviklingen, både i kvaliteten på jobbene – ved hjelp av ulike mål på inntekts- og arbeidsvilkår – og i andelen arbeidstakere som beveger seg fra én tilknytningsform til en annen.

Vi definerer lavinntekt ut fra årlig yrkesinntekt relativt til årsinntekten for heltidsansatte, beregnet av Statistisk sentralbyrå. Grensen for lavinntekt er satt til to tredjedeler av medianinntekten til heltidsansatte, noe som tilsvarer omtrent 380 000 kroner i 2021. Dette er samme definisjon som OECD bruker (OECD, 2023). Alle øvrige definisjoner er de samme som i CHS, og vi vil derfor sammenlikne resultatene i denne rapporten med resultatene i hovedrapporten.¹

I CHS fant vi at atypisk arbeid er mest utbredt i den nederste fjerdedelen av inntektsfordelingen og spesielt blant midlertidig ansatte og ansatte i vikarbyrå. Selvstendig næringsdrivende var på sin side mer utbredt både øverst og nederst i fordelingen. Når vi i denne rapporten ser på personer med inntekt under en gitt grense, vil disse derfor fortsatt omfatte en stor andel midlertidig ansatte og ansatte i vikarbyrå – og gjennomsnittene for disse gruppene i denne rapporten vil ligge nær gjennomsnittene i CHS. Når det gjelder fast ansatte og selvstendige utgjør lavinntektsgruppen et mindre utvalg enn i CHS, og gjennomsnittene for disse gruppene i denne rapporten vil likne mindre på gjennomsnittene i CHS.

Vi undersøker omfanget av atypisk arbeid blant personer med lav inntekt, både i økonomien sett under ett og innad i næringer, yrker og aldersgrupper. At ande-

¹ Innholdet i kapittel 2, Data og definisjoner, i denne rapporten er i hovedsak identisk med innholdet i kapittel 2 i CHS, men inneholder i tillegg definisjonen av lav inntekt.

lene som har atypisk arbeid innad i disse gruppene, er høyere blant personer med lav inntekt, betyr at de høyere andelene med atypisk arbeid i lavinntektsgruppen som helhet ikke bare skyldes sammensetningen av næringer, yrker og aldre, men at det atypiske arbeidet er konsentrert i bunnen av inntektsfordelingen også innad i disse gruppene.

Vi undersøker også hvor i inntektsfordelingen (under lavinntektsgrensen) personer i de ulike atypiske tilknytningsformene befinner seg, og hvordan utviklingen har vært over tid. I tillegg ser vi på arbeidstid, timelønn, sannsynligheten for å ha flere jobber, fagforeningsmedlemskap og overganger til fast ansettelse eller andre tilknytningsformer.

Som vi vil se, er det høyere sannsynlighet for å ha atypisk arbeid i lavinntektsgruppen enn i befolkningen som helhet. Det er imidlertid ikke nødvendigvis slik at atypiske jobber har lav inntekt fordi timelønnen er lav, siden det også er et stort innslag av deltidsarbeid og jobber som ikke varer hele året. Midlertidige jobber er per definisjon kortvarige, og personer med en midlertidig jobb kan derfor ha perioder med opphold i arbeidet. Vikarbyråjobber er også gjerne kortvarige. Selv om vi bruker registerdata av høy kvalitet, er noen av de vanlige målefeilene spesielt store for arbeidsforhold som er atypiske. Datoer for start og slutt er ofte feilregistrert, spesielt i starten av perioden, og fordi midlertidige jobber og vikarbyråjobber gjerne starter og/eller slutter i løpet av et år, blir beregninger av arbeidede dager følsomt for feil i start- og stoppdatoer (i motsetning til faste jobber som gjerne varer hele året). I tillegg finner vi at avtalte timer i vikarbyrå neppe reflekterer de faktiske arbeidstimene. Det er en stor opphopning av fulltidsjobber, men avlønningen er lav. Før 2015 ble ikke timelønn registrert, og den må da beregnes på grunnlag av antall dager arbeidet og avtalt arbeidstid per uke. Når begge disse størrelsene har målefeil, vil det være stor usikkerhet knyttet til den beregnede timelønnen. For selvstendige har vi ikke opplysninger om arbeidstid og kan heller ikke beregne timelønn. Det er derfor noe begrenset hva vi kan si om timelønn i atypiske tilknytningsformer.

Rapporten er tredelt. I kapittel 3 viser vi utviklingen til de sysselsatte i lavinntektsutvalget som er i de fire tilknytningsformene – i økonomien som helhet og innad i næringer og yrker. I kapittel 4 viser vi utviklingen i inntekt, arbeidsforhold og levekår og utviklingen i inntekt, arbeidstimer, timelønn, sannsynligheten for å ha flere jobber samtidig og fagforeningsmedlemskap. I kapittel 5 viser vi utviklingen i overgangssannsynligheter, det vil si hvor sannsynlig det er at de sysselsatte går fra atypisk arbeid og over til ulike arbeidsmarkedsstatuser, nærmere bestemt til fast arbeid, til annet atypisk arbeid og ut av arbeidsstyrken. Aller først redegjør vi for datakilder og definisjoner i kapittel 2.

2. Data og definisjoner

Til analysene benytter vi data fra administrative registre i årene 1997–2022. Opplysningene for 2022 bruker vi kun til å fastsette lengden på jobber for å kunne si om de er midlertidige eller faste. 2021 er siste år med inntektsopplysninger, som vi bruker til å definere lavinntektsgruppen, og dermed siste år i figurer og tabeller. I analyseutvalget inkluderer vi alle personer i alderen 20–66 år som er bosatt i Norge per 1. januar hvert år, og som har en årlig yrkesinntekt under to tredjedeler av medianinntekten til heltidsansatte. Unike aidentifiserte løpenumre på person og virksomhet gjør at vi kan koble informasjon på tvers av registre.

Lavinntekt: Vi definerer lavinntekt ut fra årlig yrkesinntekt relativt til årsinntekten for heltidsansatte, beregnet av Statistisk sentralbyrå. Grensen for lavinntekt er satt til to tredjedeler av medianinntekten til heltidsansatte, noe som tilsvarer omtrent 385 000 kroner i 2021. Dette er samme definisjon som OECD bruker (OECD, 2023). For å beregne denne grensen har Statistisk sentralbyrå regnet om alle sysselsattes lønnsinntekt til heltidsekvivalenter, altså justert for arbeidstid. Deretter har de rangert disse justerte lønnsinntektene fra lavest til høyest og funnet medianinntekten (den som er plassert i midten). Grensen for lav inntekt går ved to tredjedeler av denne medianinntekten. Dersom en person har en inntekt som er lavere enn to tredjedeler av medianinntekten, antas vedkommende å ha lav inntekt.

Vi benytter årlig lønns- og næringsinntekt fra skatteregisteret for å vurdere om en persons inntekt er under grensen for lavinntekt i et gitt år. Vi justerer ikke for arbeidstid fordi det ikke fins opplysninger om selvstendige oppdragstakers arbeidstid, og fordi informasjonen om vikarers arbeidstid er av varierende kvalitet. For å regnes som lavinntekt må både lønnsinntekten og yrkesinntekten (summen av lønns- og næringsinntekten) være under lavinntektsgrensen.²

Fordi lavinntektsgrensen er basert på helårsinntekten til heltidsansatte, vil mange med atypiske tilknytningsformer ha lav inntekt per definisjon. Dette gjelder særlig midlertidig ansatte, som har jobber med en varighet under ett år (se definisjon nedenfor), og til en viss grad vikarer.

2 I praksis er dette det samme som å sette negative næringsinntekter til null når vi beregner om en person har lav inntekt. Ellers i rapporten teller negative næringsinntekter med når vi beregner gjennomsnittlig yrkesinntekt.

Arbeidsmarkedsstatus/tilknytningsform: Vi benytter seks gjensidig utelukkende arbeidsmarkedsstatuser som er definert likt over hele perioden. En enhetlig definisjon over tid gjør at vi har meningsfulle mål på overgangssannsynligheter fra år til år. De seks statusene er

1. fast ansatt
2. midlertidig ansatt
3. ansatt i vikarbyrå
4. selvstendig oppdragstaker
5. annet
6. jobb i primærnæringene

Analyseenheten i hele rapporten er individer og ikke jobber. En person kan være i mange ulike arbeidsmarkedsstatuser i løpet av et år. Vi begrenser oss til aktive arbeidsforhold per 1. oktober³ hvert år og velger deretter et hovedarbeidsforhold. Det er tilknytningsformen i dette hovedarbeidsforholdet som bestemmer i hvilken av de seks kategoriene personen plasseres dette året. De tre atypiske tilknytningsformene, **midlertidig ansatt**, **ansatt i vikarbyrå** og **selvstendig oppdragstaker**, er nærmere definert nedenfor.

Hvis en person har flere arbeidsforhold per 1. oktober, velger vi det forholdet som har størst lønnsutbetaling. Studenter som jobber ved siden av studiene, vil telle med i andelene av de andre tilknytningsformene, og studenter uten jobb faller inn under «Annet». Personer som jobber i primærnæringene, er holdt utenfor analysene våre fordi sysselsetting der i stor grad er basert på selvstendig næringsvirksomhet – en av de atypiske tilknytningsformene vi undersøker. Sysselsettingen i primærnæringene er raskt fallende over perioden, og denne utviklingen vil dermed dominere utviklingen i andelen selvstendige. Utviklingen i disse næringene er imidlertid på siden av problemstillingene i dette prosjektet, så vi ser ikke på dem separat. Vi teller likevel personer i primærnæringene som sysselsatte, slik at de er med i nevneren når vi regner ut andeler i ulike tilknytningsformer.

AATLTO/A-ordningen: Vi henter informasjon om jobber fra Arbeidstaker- og arbeidsgiverregisteret (AA-registeret) koblet sammen med lønns- og trekkopp-

3 Oktober er en egnet måned fordi den er utenom sesonger med uvanlig mye atypisk arbeid, som sommersesongen og juletider. Videre er utdanningsinformasjonen vi har, per 1. oktober.

gaveregisteret til og med 2014 (AATLTO) og fra A-ordningen fra og med 2015. AA-registeret inneholder (krypterte) koblinger mellom arbeidstakeres personnummer og arbeidsgiveres virksomhetsnummer. Det inkluderer alle ansettelsesforhold i løpet av et kalenderår med en varighet på over fem dager og en avtalt ukentlig arbeidstid på minst fire timer. Fra AATLTO/A-ordningen får vi blant annet data om start- og stoppdato for arbeidsforhold, lønnsutbetaling, arbeidstid, næring og yrke. Vi beregner lengden på arbeidsforhold ved hjelp av start- og stoppdatoer og slår sammen arbeidsforhold som en og samme person har innad i en virksomhet, når det er under fem ukers opphold mellom disse. I 2015 ble innrapporteringsrutinene lagt om slik at arbeidsgiverne nå rapporterer alle lønns- og ansettelsesforhold samlet og digitalt i A-ordningen hver måned. Med innføringen av A-ordningen blir dermed flere jobber registrert (spesielt små jobber), og registreringen av aktive arbeidsforhold er av høyere kvalitet. For å få mest mulig sammenliknbare tidsserier benytter vi kun arbeidsforhold på over fire timer og fem dager etter 2015 også. Med A-ordningen økte særlig kvaliteten på data om start- og stoppdatoer, arbeidstid og yrke. På grunn av den forbedrede kvaliteten er ikke tidsseriene før og etter 2015 direkte sammenliknbare. Vi markerer derfor bruddet i tidsseriene med et brudd i alle linjeplott mellom 2014 og 2015. I enkelte figurer tar vi også ut 2014 fordi det er vanskelig å måle endring i tilknytningsform fra AA-registeret til A-ordningen.

Midlertidig ansatte: Frem til 2021 inneholder ikke AA-registeret/A-ordningen informasjon om hvorvidt en ansettelse er fast eller midlertidig. Vi bruker derfor jobber med en varighet på under 12 måneder som en tilnærming til å identifisere midlertidige ansettelser. Vi ser altså egentlig på korte jobber, som er det nærreste vi kan komme midlertidige jobber i registerdataene.⁴ 12 måneder er grensen for en midlertidig ansettelse i arbeidsmiljøloven § 14-9. I statsansattloven (tidligere tjenestemannsloven) og universitets- og høyskoleloven er det andre grenser, og en midlertidig ansettelse kan vare i opptil tre år. Andelen midlertidige jobber i disse sektorene vil derfor underdrives med vårt mål. Fra 2021 inneholder A-ordningen informasjon om ansettelsesform, altså om hvorvidt arbeidsforholdet er fast eller midlertidig. I en del figurer viser vi derfor andelen av og kjennetegn ved midlertidig ansatte som er registrert i A-ordningen, i tillegg til vårt beregnede mål. Ved å sammenlikne de to målene ser vi at vi underdriver den registrerte andelen midlertidige ansettelser.

Ansatte i vikarbyrå: Vikarer definerer vi som alle ansatte i vikarbyrå, det vil si virksomheter som er registrert i næringen utleie av arbeidskraft (næringskode

4 I rapporten til Strøm og von Simson (2020) inkluderer de også tall for midlertidige fra Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse (AKU) og sammenlikner de to målene på midlertidighet.

74.502 og 78.200 henholdsvis før og etter 2008). Dette omfatter også administrativt ansatte i vikarbyråene (med egen yrkeskode), men disse utgjør en liten andel (rundt 5–10 prosent av alle vikarer gjennom perioden). Vikarer kan være både fast og midlertidig ansatt, men teller likevel kun i kategorien ansatt i vikarbyrå fordi vi har gjensidig utelukkende kategorier.

Selvstendige oppdragstakere: Selvstendige oppdragstakere er hovedsakelig definert ut fra næringsinntekt. Hvis en person mottar både lønnsinntekt og næringsinntekt i et år, sier vi at personen er selvstendig oppdragstaker hvis næringsinntekten overstiger lønnsinntekten og i tillegg overstiger ett grunnbeløp i folketrygden. Dette vil overkjøre et aktivt jobbforhold i arbeidstakerregisteret (fast, midlertidig eller vikar) dersom næringsinntekten overstiger utbetalt kontantlønn fra hovedarbeidsforholdet og dette forholdet ikke er fulltid (over 30 timer per uke). For å ta selvstendige i primærnæringene (som ikke er en del av analysene) ut fra resten av de selvstendige oppdragstakerne trenger vi næringsopplysninger. Vi henter informasjon om næringskode for selvstendige oppdragstakere som er organisert som enkeltpersonforetak, fra Virksomhets- og foretaksregisteret, som er tilgjengelig fra 2002. Alle figurer med selvstendige oppdragstakere starter derfor i 2002.

Timelønn og arbeidstid: Vi har ikke data om faktisk timelønn eller arbeidstid, men beregner timelønn ut fra lengden på arbeidsforholdet, avtalte ukentlige arbeidstimer og total lønnsutbetaling (kontantlønn) for hovedarbeidsforholdet. Faktisk arbeidstid kan avvike en del fra avtalt arbeidstid, særlig for de atypiske tilknytningsformene vi ser på. I årene 1997–1999 er arbeidstid kun angitt ved tre verdier (liten eller stor deltid eller heltid). Vi angir da ukentlige arbeidstimer som gjennomsnittlig arbeidstid i de tre kategoriene (12,5 timer, 25 timer og 37,5 timer). I årene 2000–2002 får gradvis flere arbeidsforhold registrert arbeidstid, og fra 2003 har vi ukentlige timer for alle. Dette gjør at målet på timelønn inneholder en del støy i begynnelsen av perioden, noe som gjenspeiles i figurene. Timelønnsmålet inneholder imidlertid også støy etter 2003 på grunn av avvik mellom faktiske og avtalte ukentlige arbeidstimer og varierende kvalitet på start- og stoppdatoene. De registrerte datoene kan være upresise med hensyn til faktisk start og stopp på arbeidsforholdet, og mange arbeidsforhold mangler stoppdato og får da tildelt 31.12 som siste dag. Alt dette kan ha relativt stor påvirkning på den beregnede timelønningen, særlig for korte forhold, som de midlertidige jobbene vi ser på i analysene. Problemene med måling av arbeidsforholdets lengde og avvik mellom faktisk og kontraktsfestet arbeidstid er spesielt store for ansatte i vikarbyrå. Den økte kvaliteten på registreringen ved overgangen til månedlig og digital rapportering i A-ordningen gjør at vi i større grad kan stole på målene for arbeidstid og timelønn fra 2015.

Yrke: Fra 2003 inneholder AA-registeret informasjon om yrke for en del arbeidsforhold, hovedsakelig i store virksomheter i privat sektor. I offentlig sektor fikk arbeidstakerne registrert stillingskode i stedet for yrkeskode. Stillingskoder sier noe om ansiennitet eller type ansettelse (for eksempel rådgiver, førstekonsulent) og er ikke direkte oversettbare til yrker, som sier noe om selve oppgavene i jobben (for eksempel lærer, rørlegger). Vi koder likevel stillinger om til yrker der det lar seg gjøre. I årene frem til 2014 øker gradvis andelen med yrkesdata, men de fleste statlig ansatte fortsetter å få registrert stillingskode. Kvaliteten på yrkesvariabelen er dermed varierende i AA-registeret, særlig de første årene. Dette medfører en del svingninger i figurene der vi ser på yrker. Særlig gjelder dette ansatte i vikarbyrå, hvor det ikke er en uniform standard for registrering av yrke og det heller ikke alltid er entydig hvilket yrke en ansatt har. Vikarer kan leies ut på ulike typer oppdrag (yrker) i løpet av samme ansettelsesforhold. Figurene viser også administrativt ansatte i vikarbyråene, som faller inn i gruppen høyskoleyrker og utgjør hovedandelen der.

Inntekt: Inntektsdata henter vi fra skatteregisteret. Vi bruker både yrkesinntekt, som er summen av næringsinntekt og lønnsinntekt, og samlet inntekt, som i tillegg til yrkesinntekt inkluderer overføringer og kapitalinntekter. Videre får vi informasjon om fratrekk for fagforeningskontingent, som vi benytter til å definere om en person er fagorganisert. Fordi ikke alle får fratrekk for kontingenten, vil målet på fagforeningsgrad trolig underdrive den faktiske graden. Data om boforhold, altså om hvorvidt personene eier sin egen bolig, og om disse er trangbodde, har vi fra 2015.

Overgangsandeler: Krypterte koblinger mellom arbeidstakere og arbeidsgivere gjør det mulig å følge hver enkelt persons bevegelser mellom ulike bedrifter og mellom ulike arbeidsmarkedsstatuser over perioden. Vi kan imidlertid bare beregne overganger for personer som er i utvalget i to år på rad.

I tabell 1 viser vi gjennomsnittlige kjennetegn for alle personer med lav inntekt i de ulike tilknytningsformene. Vi ser at en stor andel av vikarene er innvandrere fra østeuropeiske land (15 prosent). Vi ser også at andelen unge under 30 år er høyest blant midlertidig ansatte (62 prosent) og lavest blant selvstendige (9 prosent). Det er også spesielt mange selvstendige som er over 45 år. Den høyeste andelen fagorganiserte finner vi blant de fast ansatte (38 prosent) og den laveste blant de selvstendige (6 prosent). I alle gruppene i dette utvalget av personer med lav inntekt er det 13–16 prosent som er studenter.

Tabell 1: Kjennetegn ved personer med lav inntekt i de ulike atypiske tilknytningsformene, gjennomsnitt over alle år, 1997–2021

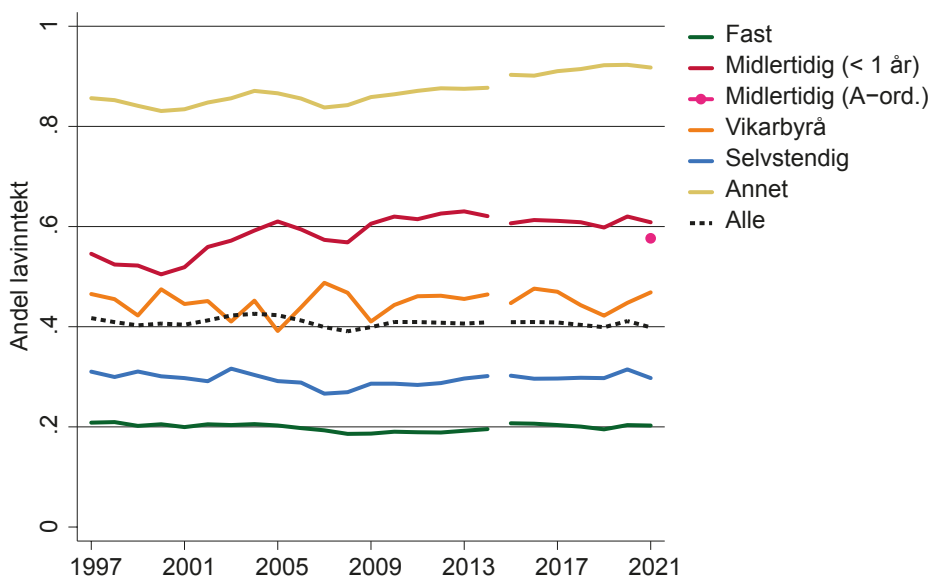
	Annet	Fast	Midlertidig	Vikar	Selvstendig
Mann	44 %	29 %	41 %	53 %	58 %
Grunnskole	40 %	29 %	28 %	29 %	30 %
Vgs.	40 %	47 %	40 %	42 %	49 %
UH	19 %	23 %	32 %	29 %	22 %
Norge	82 %	86 %	82 %	72 %	85 %
Norden	1 %	1 %	1 %	2 %	2 %
ØSE	4 %	4 %	5 %	15 %	5 %
ARL	2 %	1 %	1 %	1 %	2 %
AAL-A	10 %	7 %	10 %	10 %	6 %
< 30 år	28 %	37 %	62 %	55 %	12 %
30–45 år	26 %	30 %	26 %	30 %	37 %
45+ år	46 %	33 %	13 %	15 %	51 %
Fagorg.	9 %	38 %	23 %	13 %	6 %
Student	14 %	14 %	16 %	13 %	14 %

Note. Tabellen viser andelen av hver tilknytningsform (radene) som tilhører gruppene angitt bortover i kolonnene, i gjennomsnitt over årene 1997–2021. Utvalget består av alle bosatte i Norge med lav inntekt i alderen 20–66 år hvert år i perioden. Andelen fagorganiserte er målt som andelen med fratrukk for fagforeningskontingent i skattemeldingen. Studenter er personer som er registrert i utdanning per 1. oktober hvert år.

3. Omfang av atypisk arbeid blant personer med lav inntekt

3.1 Hele befolkningen

Figur 3.1: Andel med lav inntekt etter tilknytningsform, 1997–2021

Note. Figuren viser andelen blant dem med hovedarbeidsforhold i en gitt tilknytningsform som har inntekt under lavinntektsgrensen (tilsvarende to tredjedeler av median fulltidsekvivalent inntekt, beregnet av Statistisk sentralbyrå), i perioden 1997–2021. Den stiplede linjen viser andelen med lav inntekt i hele utvalget. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år, inkludert arbeidstakere i primærnæringene. Selvstendige oppdragstakere har næringsinntekter som er høyere enn både lønnsinntekter og ett grunnbeløp i folketrygden, og er ikke fulltidsansatte (over 30 timer per uke) per 1. oktober. Midlertidig ansatte har et arbeidsforhold med en varighet under 12 måneder i sin best betalte jobb per 1. oktober hvert år. Fast ansatte har et arbeidsforhold med en varighet over 12 måneder i sin best betalte jobb per 1. oktober hvert år. Ansatte i vikarbyrå er alle som i sin best betalte jobb per 1. oktober hvert år er ansatt i virksomheter som er registrert i næringen utleie av arbeidskraft. Gruppen «Annet» inkluderer studenter, pensjonister og andre uten tilknytning til arbeidsmarkedet.

I figur 3.1 ser vi først på hele befolkningen og viser andelen med lav inntekt blant dem som har sitt hovedarbeidsforhold i de ulike tilknytningsformene, per år i perioden 1997–2021. Vi har markert bruddet i tidsserien i registerdataene, som skyldes overgangen fra AA-registeret til A-ordningen, med et opphold i de heltrukne linjene.

Den stiplede linjen viser andelen i hele utvalget, som er alle bosatte personer i alderen 20–66 år. Denne andelen ligger nokså stabilt rundt 40 prosent gjennom perioden. Andelene i de ulike tilknytningsformene varierer derimot mellom tilknytningsformer og over tid. Den høyeste andelen finner vi – ikke uventet – blant dem som er utenfor sysselsetting (i gruppen «Annet»). Her har over 90 prosent lav inntekt (fra arbeid) mot slutten av perioden, og andelen ser ut til å ha økt både før og etter tidsseriebruddet i 2015. Blant midlertidig ansatte (målt ved hjelp av korte jobber) har over 60 prosent lav inntekt i siste halvdel av perioden, hvor andelen også ligger ganske stabilt etter en økende trend frem til 2009. Andelen blant de registrerte midlertidig ansatte i A-ordningen er nesten like høy i 2021, det eneste året med begge målene for midlertidig ansatte. Blant ansatte i vikarbyrå er det større variasjon fra år til år, men mindre antydning til en trend, og andelen med lav inntekt ligger rundt 45 prosent gjennom perioden.

Blant selvstendig næringsdrivende og fast ansatte er andelen med lav inntekt lavere enn for utvalget som helhet. Andelen blant selvstendig næringsdrivende er omtrent 30 prosent og forholdsvis stabil gjennom perioden, mens andelen blant fast ansatte ligger stabilt på 20 prosent gjennom hele perioden.

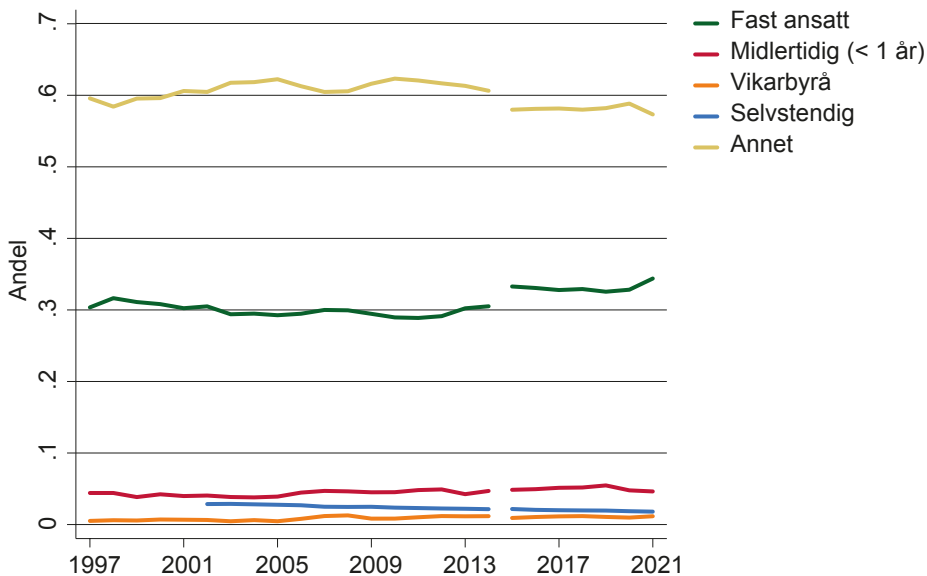
I resten av rapporten snevrer vi inn utvalget til personer med lav inntekt. I figur 3.2 snur vi om på brøken fra figur 3.1, og vi viser andelen blant alle med lav inntekt som har hovedarbeidsforhold innenfor hver av de ulike tilknytningsformene. Figuren viser årlige andeler av hele den bosatte befolkningen i alderen 20–66 år med lav inntekt (1,3 millioner personer i 2021⁵) som har sitt hovedarbeidsforhold i hver av de seks arbeidsmarkedsstatusene definert i kapittel 2. Grunnlagstallene for figuren er i tabell A1 i appendikset.

Den vanligste tilknytningsformen blant personer med lav inntekt i alderen 20–66 år er å være utenfor sysselsetting. Rundt 60 prosent av utvalget har denne arbeidsmarkedsstatusen. I store deler av rapporten kommer vi til å holde dem utenfor når vi ser på *andeler blant sysselsatte med lav inntekt* i de andre tilknytningsformene.

Den neste vanligste tilknytningsformen blant personer med lav inntekt i alderen 20–66 år er å være fast ansatt. Andelen ligger rundt 35 prosent etter 2015, med en liten økning i 2021. Andelene i de tre atypiske tilknytningsformene – midlertidig ansatte, ansatte i vikarbyrå og selvstendig næringsdrivende – ligger til sammen under 10 prosent gjennom hele perioden.

5 Antall personer som er i lavinntektsgruppen hvert år vises i tabell A.1 i appendikset.

Figur 3.2: Tilknytningsform i hovedarbeidsforhold, som andel av befolkningen med lav inntekt, 1997–2021

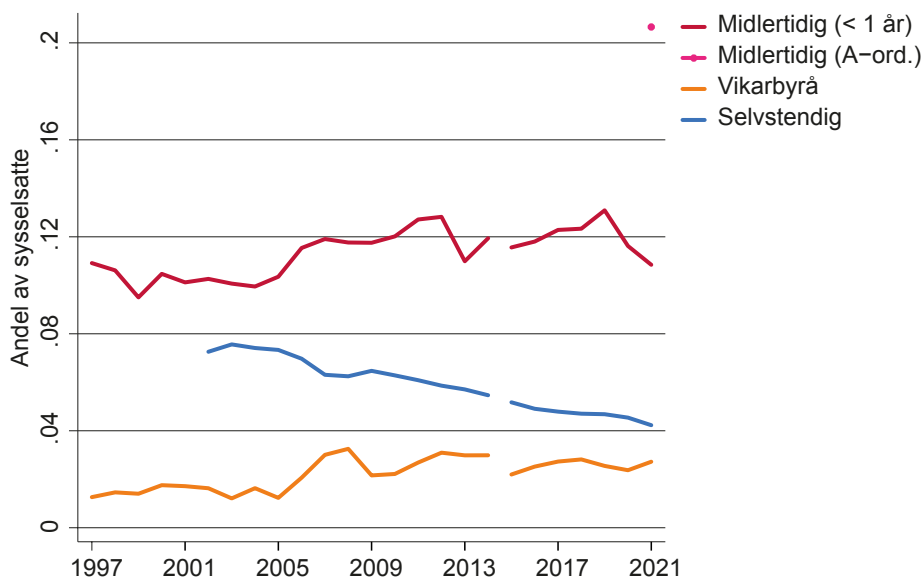

Note. Figuren viser andelen med hovedarbeidsforhold i hver tilknytningsform i perioden 1997–2021. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år, inkludert arbeidstakere i primærnæringene, som har lav inntekt. Primærnæringene holdes imidlertid utenfor hver av tilknytningsformene (hovedsakelig selvstendige oppdragstakere), og andelen summerer seg derfor ikke til 1. Selvstendige oppdragstakere har næringsinntekter som er høyere enn både lønnsinntekter og ett grunnbeløp i folketrygden, og er ikke fulltidsansatte (over 30 timer per uke) per 1. oktober. Midlertidig ansatte har et arbeidsforhold med en varighet under 12 måneder i sin best betalte jobb per 1. oktober hvert år. Fast ansatte har et arbeidsforhold med en varighet over 12 måneder i sin best betalte jobb per 1. oktober hvert år. Ansatte i vikarbyrå er alle som i sin best betalte jobb per 1. oktober hvert år er ansatt i virksomheter som er registrert i næringen utleie av arbeidskraft. Gruppen «Annet» inkluderer studenter, pensjonister og andre uten tilknytning til arbeidsmarkedet.

Hovedbildet fra figur 3.2 er altså at de atypiske tilknytningsformene ikke ser ut til å dominere blant personer med lav inntekt, slik de heller ikke gjør i økonomien som helhet (figur 3.1 i CHS). Når vi i det følgende ser på andeler blant alle sysselsatte med lav inntekt, utgjør andelen med en atypisk tilknytningsform likevel nesten rundt 20 prosent – en andel som er dobbelt så høy som andelen blant alle sysselsatte uavhengig av inntekt.

I figur 3.3 viser vi andelen blant alle *sysselsatte* med lav inntekt som er i de ulike atypiske tilknytningsformene. Grunnlagstallene er gjengitt i tabell A.2 i appendikset. Her er altså alle som befinner seg i gruppen «Annet», holdt utenfor, men vi har beholdt de andre gruppene.

Figur 3.3: Tilknytningsform i hovedarbeidsforhold, som andel av sysselsatte med lav inntekt, 1997–2021

Note. Figuren viser andelen i hver atypiske tilknytningsform i perioden 1997–2021. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt i en av de fire tilknytningsformene: fast ansatt, midlertidig ansatt, ansatt i vikarbyrå og selvstendig oppdragstaker, i tillegg til arbeidstakere i primærnæringene. Selvstendige oppdragstakere har næringsinntekter som er høyere enn både lønnsinntekter og ett grunnbeløp i folketrygden, og er ikke fulltidsansatte (over 30 timer per uke) per 1. oktober. Midlertidig ansatte har et arbeidsforhold med en varighet under 12 måneder i sin best betalte jobb per 1. oktober hvert år. Ansatte i vikarbyrå er alle som i sin best betalte jobb per 1. oktober hvert år er ansatt i virksomheter som er registrert i næringen utleie av arbeidskraft. Figuren viser i tillegg andelen som er registrert med en midlertidig ansettelse i A-ordningen, og som ikke er ansatt i et vikarbyrå eller er selvstendig oppdragstaker.

Blant personer med lav inntekt i atypiske tilknytningsformer er det gjennom hele perioden mest utbredt å være midlertidig ansatt. Andelen svinger noe opp og ned gjennom perioden, men den vokser frem til pandemien. I siste halvdel av perioden er andelen rundt 12 prosent når vi måler midlertidig ansettelse ved hjelp av korte jobber.⁶ Målt direkte i A-ordningen er andelen 20 prosent i 2021.⁷ Også blant alle sysselsatte (figur 3.2 i CHS) er det vanligste blant de atypiske tilknytningsformene å være midlertidig ansatt, men andelen er betydelig

6 De midlertidige jobbene vi fanger opp i registerdataene, nemlig jobber innad i en bedrift som opphører innen 12 måneder, er en undergruppe av alle midlertidige jobber. Slik de er definert, er de mest presist beskrevet som korte jobber, men vi omtaler dem som midlertidige jobber for ikke å veksle mellom for mange begreper. Mange midlertidige jobber varer lenger enn ett år og/eller går over i en fast ansettelse i samme bedrift, og disse vil da ikke fanges opp i registerdataene før i 2021, da registrering av ansettelsesform ble innført i A-ordningen.

7 Forskjellen skyldes formentlig usikkerheten i variablene som angir start og stopp for et arbeidsforhold i A-ordningen, samt at en god del midlertidige jobber varer lenger enn ett år.

lavere: 4 prosent i målet basert på korte ansettelser, og 8 prosent målt direkte i A-ordningen.

Andelen selvstendig næringsdrivende blant sysselsatte med lav inntekt er 8 prosent i 2002, det året da vi først kan beregne denne andelen, og den faller gjennom hele perioden, til 4 prosent i 2021. Dette er noe høyere enn blant alle ansatte (3,2 prosent, se figur 3.2 i CHS), men forskjellen er ikke like stor som for de andre atypiske tilknytningsformene.

Andelen som er ansatt i vikarbyrå, er liten i forhold til de to andre atypiske tilknytningsformene også blant personer med lav inntekt, men den dobles i løpet av perioden, fra 1,3 prosent til 2,7 prosent. Selv om andelen er lav, er den mer enn dobbelt så høy som andelen blant alle sysselsatte (figur 3.2 i CHS).

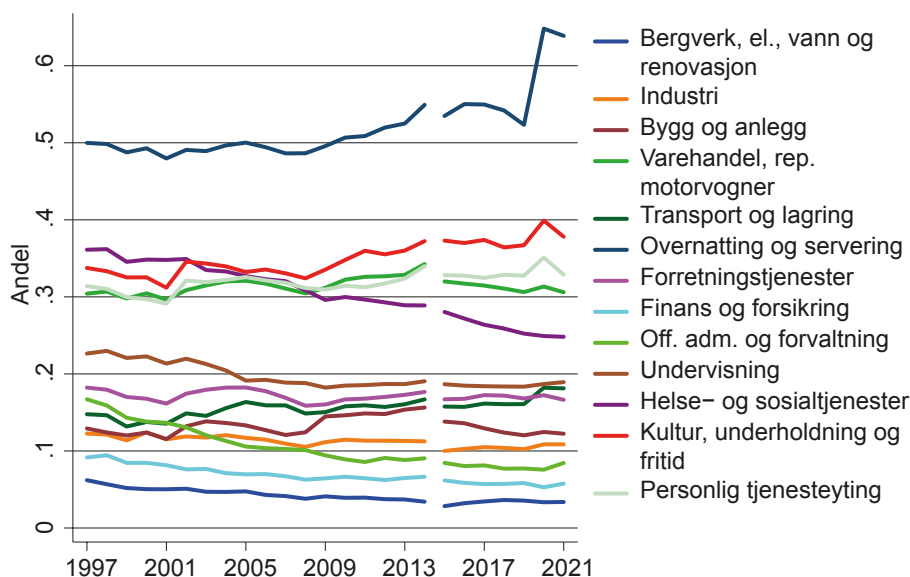
3.2 Omfang av atypisk arbeid blant personer med lav inntekt i ulike deler av økonomien

Omfang i ulike næringer

I dette avsnittet undersøker vi i hvilke næringer midlertidig ansatte og selvstendige oppdragstakere er mest utbredt blant alle personer med lav inntekt.⁸ I figur 3.4 viser vi først hvor stor andel av alle sysselsatte i en gitt næring som har lav inntekt. Innenfor overnatting og servering har mer enn halvparten av de sysselsatte lav inntekt, og andelen har økt over tid (og gjorde et veldig hopp under pandemien). Andre næringer der høye andeler av de sysselsatte har lav inntekt, er kultur, underholdning og fritid, personlig tjenesteyting, varehandel og reparasjon av motorvogn og helse- og sosialtjenester.

8 Vikarer er ansatte i vikarbyråer, som alle tilhører samme næring (utleie av arbeidskraft, med næringskode 78.200). Dataene sier dermed ingenting om hvilke næringer som bruker innleid arbeidskraft (altså hvor vikarene jobber). De registerbaserte figurene for næring inkluderer derfor kun midlertidig ansatte og selvstendige oppdragstakere.

Figur 3.4: Lavinntekt etter næring, som andel av alle sysselsatte i næringen, 2002–2021

Note. Figuren viser andelen med lav inntekt blant alle sysselsatte i perioden 2002–2021, per næringsgruppe. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år i en av de tre tilknytningsformene: fast ansatt, midlertidig ansatt og selvstendig oppdragstaker.

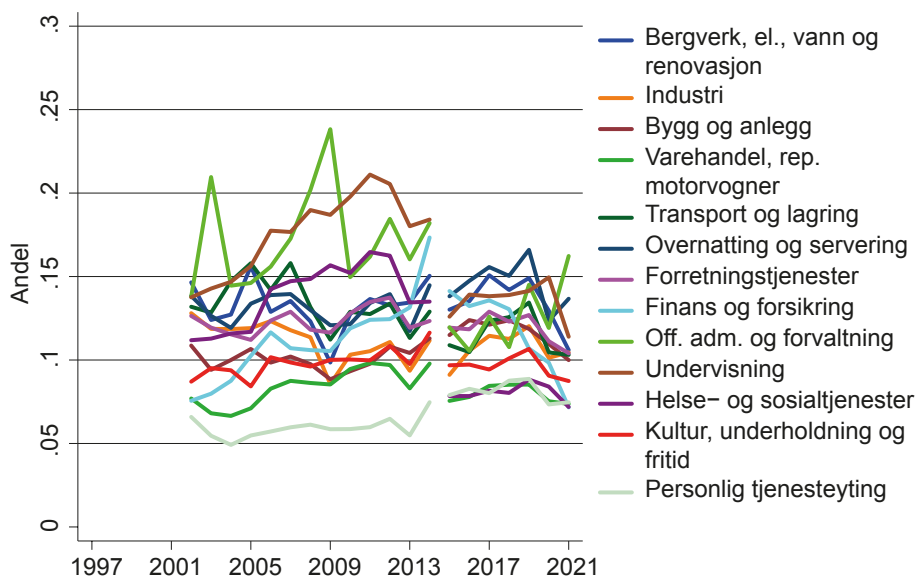
I figur 3.5 snur vi igjen brøken og viser utviklingen i andelen midlertidig ansatte blant alle sysselsatte personer med lav inntekt innenfor ulike grupper av næringer. Vi sammenlikner andelen med andelen for alle sysselsatte i figur 3.4 i CHS. Høyere andeler i figur 3.5 ovenfor enn i figur 3.4 i CHS betyr at det er vanligere å være midlertidig ansatt blant personer med lav inntekt innad i næringen enn blant alle sysselsatte. Det generelle bildet er at andelen er høyere blant personer med lav inntekt enn blant alle sysselsatte i alle næringer. Personer med lav inntekt i en næring er altså midlertidig ansatt i større grad enn alle sysselsatte i næringen. Det varierer hvor stor forskjellen i andel er. Forskjellen i andel vil både reflektere forskjeller i hvor konsentrert midlertidige ansettelser er hos personer med lav inntekt innad i en næring, og i hvilken grad ansatte i næringen har lav inntekt. Når for eksempel andelen med lav inntekt er høy innenfor personlig tjenesteyting (figur 3.4), vil andelen innenfor personlig tjenesteyting i figur 3.5 likne mer på de tilsvarende andelen i CHS fordi en større del av de ansatte i næringen er med her i lavinntektsutvalget.

Næringen med høyest andel midlertidige ansatte i figur 3.4 i CHS er overnatting og servering – med en andel på rundt 10 prosent. Andelen er noe høyere blant personer med lav inntekt: Rundt 15 prosent av personer med lav inntekt i næringen

overnatting og servering er midlertidig ansatte etter 2015. Innad i næringen er altså det å være midlertidig ansatt vanligere blant personer med lav inntekt. Overnatting og servering er også næringen med høyest andel sysselsatte med lav inntekt (figur 3.4 ovenfor), så en stor del av de midlertidig ansatte med lav inntekt er i denne næringen. En annen næring med en høy andel midlertidige blant alle sysselsatte (figur 3.4 i CHS) og en høy andel med lav inntekt (figur 3.4 ovenfor) er kultur, underholdning og fritid. Også her er andelen midlertidig ansatte høyere blant personer med lav inntekt (10 prosent) enn blant alle sysselsatte (5 prosent).

I noen næringer med lave andeler midlertidige blant alle sysselsatte, slik som industrien (ca. 2,5 prosent midlertidig ansatte i figur 3.4 i CHS), er andelen midlertidig ansatte blant personer med lav inntekt innad i næringen svært mye høyere (over 10 prosent av sysselsatte med lav inntekt i industrien er midlertidig ansatte). Industrinæringen har lave andeler med lav inntekt generelt (i overkant av 10 prosent i figur 3.4 ovenfor), og gruppen skiller seg altså en del fra resten, i den forstand at midlertidig ansatte i større grad er konsentrert blant dem med lav inntekt.

Figur 3.5: Midlertidig ansatte etter næring, som andel av sysselsatte med lav inntekt i næringen, 2002–2021

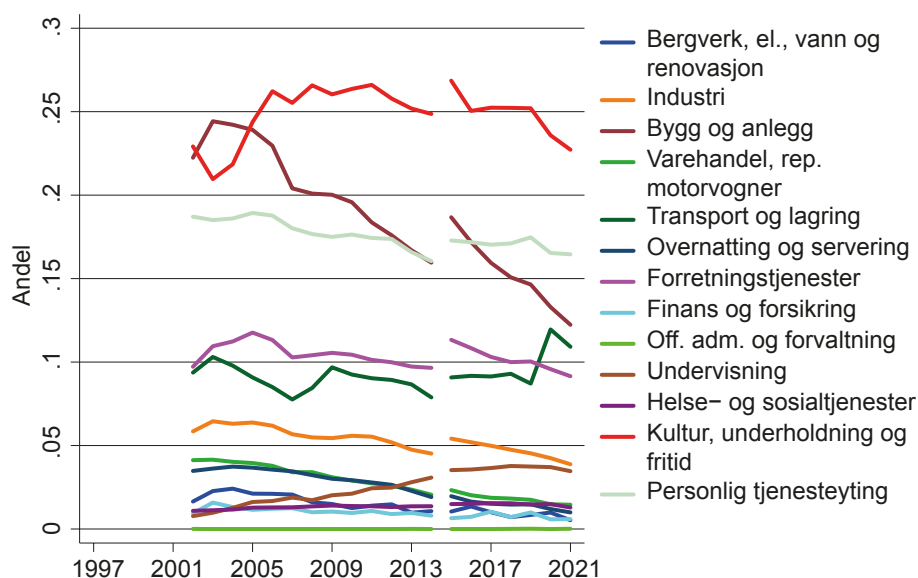

Note. Figuren viser andelen midlertidig ansatte i perioden 2002–2021, per næringsgruppe. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt i en av de tre tilknytningsformene: fast ansatt, midlertidig ansatt og selvstendig oppdragstaker. Midlertidig ansatte har et arbeidsforhold med en varighet under 12 måneder i sin best betalte jobb per 1. oktober hvert år.

I figur 3.6 viser vi utviklingen i andelen som er selvstendig næringsdrivende blant alle sysselsatte med lav inntekt i de ulike næringsgruppene. Akkurat som for midlertidige betyr det faktisk at andelen er høyere i figur 3.6 enn i figur 3.5 i CHS, at det innad i næringen er vanligere å være selvstendig blant personer med lav inntekt enn blant alle sysselsatte.

I alle næringene som har høye andeler selvstendig næringsdrivende, er andelen høyere blant personer med lav inntekt. Dette gjelder for eksempel kultur, underholdning og fritid, personlig tjenesteyting, bygg og anlegg og transport og lagring. Andelen er rundt 5 prosentpoeng høyere innad i næringene blant dem med lav inntekt enn blant alle sysselsatte, og i bygg og anlegg er forskjellen enda større. I næringer med lave andeler selvstendige blant alle sysselsatte, slik som undervisning og helse- og sosialtjenester, er andelen også lave blant personer med lav inntekt, og det er altså mindre samvariasjon mellom det å ha lav inntekt og det å være selvstendig innad i næringene enn det er for midlertidighet.

Figur 3.6: Selvstendige oppdragstakere etter næring, som andel av sysselsatte med lav inntekt i næringen, 2002–2021

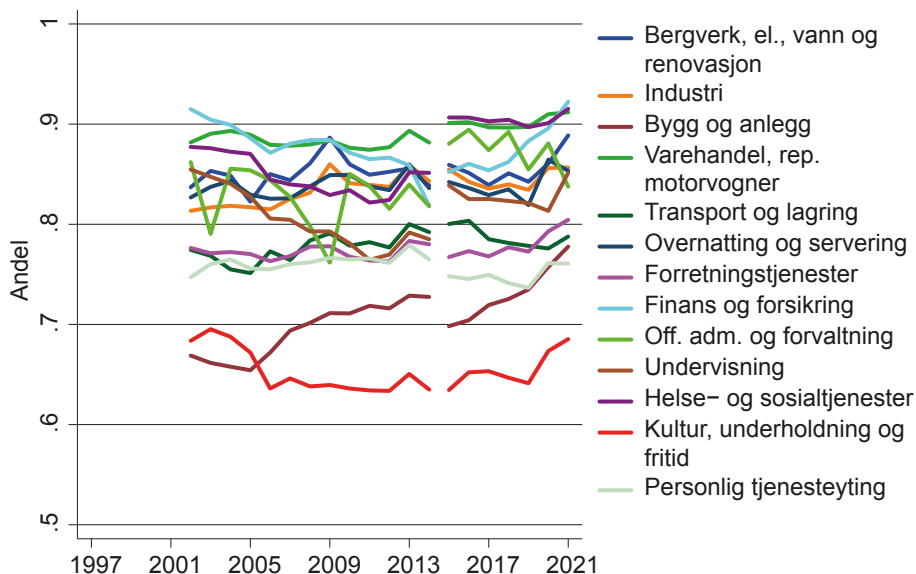
Note. Figuren viser andelen selvstendige oppdragstakere i perioden 2002–2021, per næringsgruppe. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt i en av de tre tilknytningsformene: fast ansatt, midlertidig ansatt og selvstendig oppdragstaker. Selvstendige oppdragstakere er alle som har næringsinntekter som er høyere enn både lønnsinntekter og ett grunnbeløp i folketrygden, og som ikke er fulltidsansatte (over 30 timer per uke) per 1. oktober.

Til sist, i figur 3.7, ser vi på andelen fast ansatte blant alle sysselsatte med lav inntekt i de ulike næringene. At andelen fast ansatte innad i en næring er lavere blant personer med lav inntekt enn blant alle sysselsatte (figur 3.6 i CHS), betyr at atypisk arbeid (uavhengig av hvilken type) er mer konsentrert blant dem med lav inntekt i denne næringen.

Næringene med de laveste andelen fast ansatte blant alle sysselsatte (figur 3.6 i CHS), er kultur, underholdning og fritid og personlig tjenesteyting, med henholdsvis 75 og 85 prosent fast ansatte. I begge disse næringene er andelen blant personer med lav inntekt rundt 10 prosentpoeng lavere.

En næring som skiller seg ut med en økende andel fast ansatte, er bygg- og anlegg, der andelen blant alle sysselsatte har økt fra rundt 85 prosent i 2002 til rundt 92 prosent i 2021 (figur 3.6 i CHS). Andelen fast ansatte har også økt blant personer med lav inntekt i næringen, fra rundt 65 prosent til rundt 77 prosent i 2021. Det har altså vært en enda sterkere økning i andelen fast ansatte blant personer med lav inntekt innenfor bygg- og anlegg, samtidig som det fortsatt er vanligere at disse har en atypisk tilknytning enn alle sysselsatte.

Figur 3.7: Fast ansatte etter næring, som andel av sysselsatte med lav inntekt i næringen, 2002–2021

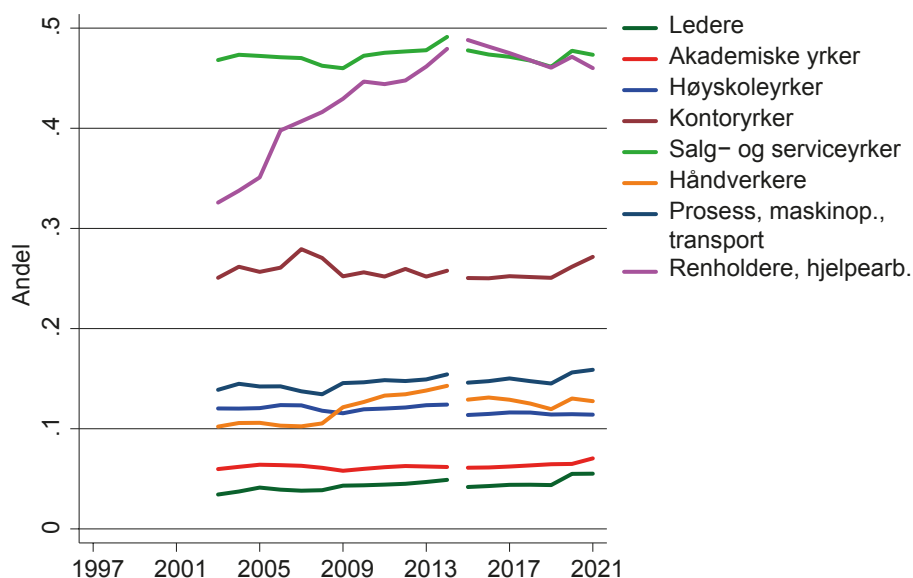

Note. Figuren viser andelen fast ansatte i perioden 2002–2021, per næringsgruppe. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt i en av de tre tilknytningsformene: fast ansatt, midlertidig ansatt og selvstendig oppdragstaker. Fast ansatte har et arbeidsforhold med en varighet over 12 måneder i sin best betalte jobb per 1. oktober hvert år.

Omfang i ulike yrker

I dette avsnittet ser vi på andelen av atypisk arbeid blant personer med lav inntekt innad i yrkesgrupper i økonomien.⁹ I figur 3.8 viser vi først hvor stor andel av alle sysselsatte i et gitt yrke som har lav inntekt. Mot slutten av perioden, når vi også stoler mest på dataene, er det høyest andel sysselsatte med lav inntekt innenfor salg- og serviceyrker og blant renholdere og hjelpearbeidere, hvor nærmere 50 prosent har lav inntekt. Omtrent halvparten så mange – 25 prosent – blant personer i kontoryrker har lav inntekt. Det er lavest andel med lav inntekt blant personer i lederyrker og akademiske yrker.

Figur 3.8: Lavinntekt etter yrke, som andel av alle sysselsatte i yrkesgruppen, 2002–2021

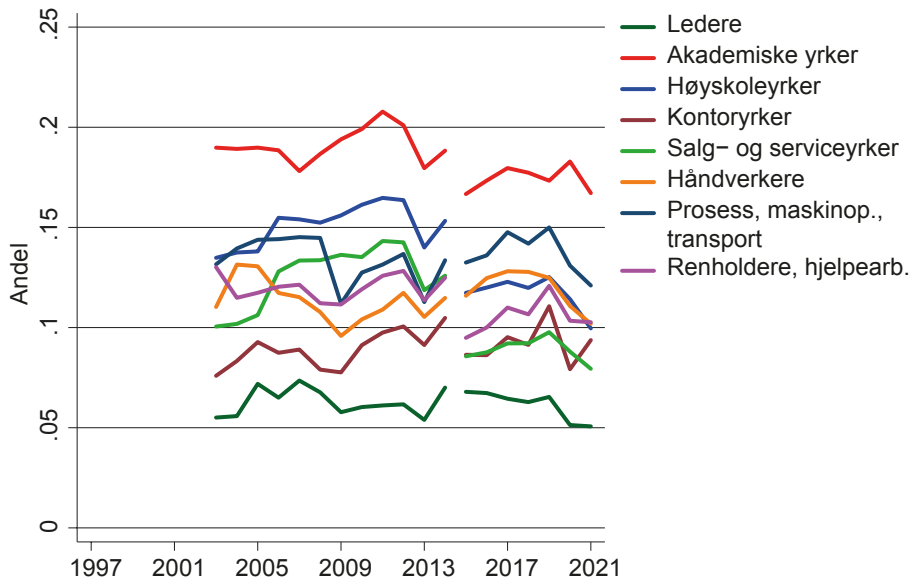

Note. Figuren viser andelen med lav inntekt blant alle sysselsatte i perioden 2002–2021, per yrkesgruppe. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år i en av de tre tilknytningsformene: fast ansatt, midlertidig ansatt og ansatt i vikarbyrå.

⁹ Yrke er registrert i registerdataene fra 2003 og utover, men ikke for selvstendige oppdragstakere. Selvstendige er derfor holdt utenfor i disse figurene. Som omtalt i kapittel 2 er det mangelfull og/eller feilaktig registrering av yrke i dataene frem til 2014, særlig i begynnelsen av perioden. Dette forårsaker trolig en del av svingningene over tid. Videre er det grunn til å tro at yrkesdataene for ansatte i vikarbyrå inneholder spesielt mye støy på grunn av manglende standard for registrering av yrke i vikarbyråene og ansatte som utfører arbeid innenfor flere yrker i samme ansettelsesforhold.

I figur 3.9 viser vi så andelen midlertidig ansatte blant personer med lav inntekt innad i hver yrkesgruppe.¹⁰ Renholdere og hjelpearbeidere og salg- og serviceyrker har høye andeler midlertidige blant alle sysselsatte (figur 3.7 i CHS), henholdsvis 6 og 5 prosent av alle sysselsatte i disse yrkene er midlertidig ansatte i perioden 2015–2021. Blant personer med lav inntekt i disse yrkene er det enda vanligere å være midlertidig ansatt, og andelen midlertidig ansatte er henholdsvis 10 og 9 prosent. Begge disse yrkene har svært høye andeler med lav inntekt (figur 3.8), og en stor del av de midlertidig ansatte med lav inntekt befinner seg altså i disse yrkene.

Figur 3.9: Midlertidig ansatte etter yrke, som andel av sysselsatte med lav inntekt i yrkesgruppen, 2003–2021

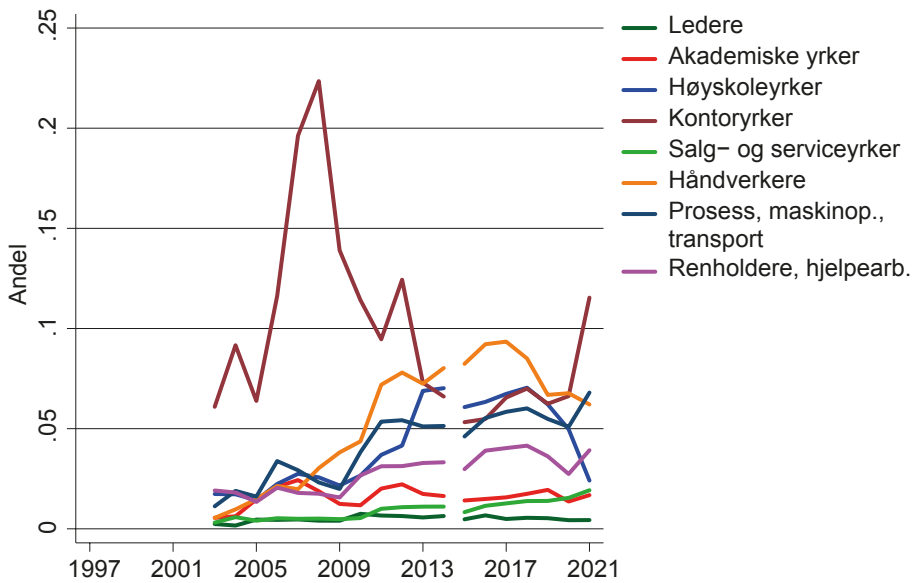
Note. Figuren viser andelen midlertidig ansatte i perioden 2003–2021, per yrkesgruppe. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt i en av de tre tilknytningsformene: fast ansatt, midlertidig ansatt og ansatt i vikarbyrå. Midlertidig ansatte har et arbeidsforhold med en varighet under 12 måneder i sin best betalte jobb per 1. oktober hvert år.

I yrker med en lavere andel midlertidig ansatte blant alle sysselsatte (figur 3.7 i CHS) er det høyere andeler blant personer med lav inntekt. For eksempel viser figur 3.9 at det er svært høye andeler midlertidig ansatte blant personer med lav inntekt i akademiske yrker og i prosess-, maskinoperatør- og transportyrker

¹⁰ I de fleste yrkesgruppene svinger andelen midlertidig ansatte gjennom hele perioden, men det er altså grunn til å tro at disse svingningene kan ha mer med kvaliteten på yrkesregistreringen å gjøre enn med konjunkturer, særlig i begynnelsen av perioden.

(henholdsvis 17 og 15 prosent), sammenliknet med tilsvarende andeler blant alle sysselsatte (henholdsvis 3 og 4 prosent). Disse yrkene har også lave andeler personer med lave inntekter (figur 3.8), og de skiller seg derfor en del fra resten. Andre yrker med en relativt høy andel midlertidige blant dem med lav inntekt sammenliknet med blant alle sysselsatte, er håndverkeryrker og høyskoleyrker.

Figur 3.10: Ansatte i vikarbyrå etter yrke, som andel av sysselsatte med lav inntekt i yrkesgruppen, 2003–2021

Note. Figuren viser andelen ansatte i vikarbyrå i perioden 2003–2022, per yrkesgruppe. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt i en av de tre tilknytningsformene: fast ansatt, midlertidig ansatt og ansatt i vikarbyrå. Ansatte i vikarbyrå er alle ansatte i virksomheter som er registrert i næringsen utleie av arbeidskraft, og inkluderer administrativt ansatte, som tilhører yrkesgruppen høyskoleyrker.

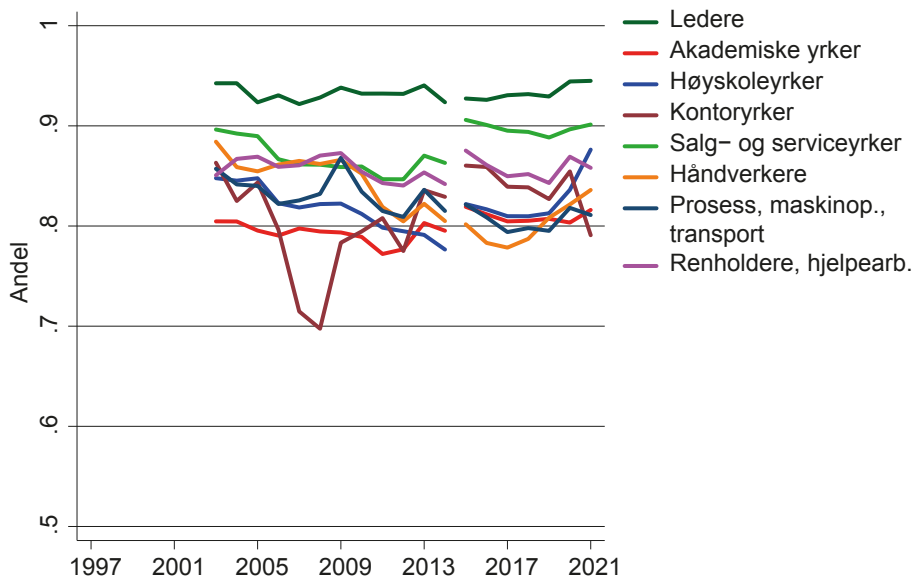
I figur 3.10 viser vi andelen per yrke blant sysselsatte med lav inntekt som er ansatt i et vikarbyrå.¹¹ Også her er andelen generelt høyere blant personer med lav inntekt i alle yrker enn blant alle sysselsatte (figur 3.8 i CHS), og forskjellene varierer noe. Yrker med høye andeler vikarer generelt, slik som kontoryrker, håndverkeryrker og renholdere og hjelpearbeidere (alle rundt 3 prosent i perioden 2015–2020, figur 3.8 i CHS), har også høye andeler vikarer blant personer med lav inntekt i disse yrkene (henholdsvis rundt 7, 7 og 9 prosent i samme periode). Yrker med lavere andeler vikarer har omtrent de samme andelen blant personer med lav inntekt, slik som renholdere og hjelpearbeidere

¹¹ Som nevnt ovenfor er det ikke en entydig standard for registrering av yrke for ansatte i vikarbyrå.

og salg- og serviceyrker. Dette kan komme av at svært mange i disse yrkene har lav inntekt (figur 3.8), slik at lavinntektsgruppen ikke er så ulik snittet for yrket.

Veksten i andelen som er ansatt i vikarbyrå blant sysselsatte med lav inntekt, ser ut til å gjelde innenfor de fleste yrkesgruppene frem til og med 2018. Unntaket er ledere, hvor andelen er lav gjennom hele perioden. Blant håndverkere, renholdere og hjelpearbeidere og i høyskoleyrkene falt andelen etter 2018 frem til pandemien.

Figur 3.11: Fast ansatte etter yrke, som andel av sysselsatte med lav inntekt i yrkesgruppen, 2003–2021

Note. Figuren viser andelen fast ansatte i perioden 1997–2021, per yrkesgruppe. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt i en av de tre tilknytningsformene: fast ansatt, midlertidig ansatt og ansatt i vikarbyrå. Fast ansatte har et arbeidsforhold med en varighet over 12 måneder i sin best betalte jobb per 1. oktober hvert år.

I figur 3.11 ser vi på hvordan andelen fast ansatte har utviklet seg per yrkesgruppe blant sysselsatte med lav inntekt.¹² Figuren viser at andelen med fast ansettelse i alle yrker er lavere blant personer med lav inntekt enn blant alle sysselsatte (figur 3.9 i CHS), altså at det er en opphopning av atypisk ansettelse blant personer med lav inntekt innad i alle yrker. Forskjellene mellom personer med lav inntekt og alle sysselsatte er imidlertid større i noen yrker. For eksempel har personer med lav inntekt i håndverkeryrker rundt 80 prosent sannsynlighet for å være fast ansatt, mens sannsynligheten er 93–94 prosent for alle

¹² Siden vi ikke har yrker for de selvstendige oppdragstakerne, holdes de utenfor, og andelen gjelder blant de øvrige sysselsatte med lav inntekt (fast ansatte, midlertidig ansatte og ansatte i vikarbyrå).

sysselsatte i perioden 2015–2021. For renholdere er andelen rundt 90 prosent for alle sysselsatte og rundt 85 prosent for personer med lav inntekt. Forskjellene er altså større blant håndverkere, men det er også fordi det er færre med lav inntekt blant håndverkere, og andelen for alle sysselsatte vil derfor være mer forskjellig fra andelen i lavinntektsgruppen.

I figur 3.4–3.11 tegner det seg et mønster av at atypisk arbeid er mer vanlig blant personer med lav inntekt innad i alle næringer og alle yrker. At andelen med atypisk arbeid er høyere i figur 3.3 i denne rapporten enn blant alle sysselsatte i CHS, skyldes derfor ikke (bare) nærings- og yrkessammensetningen i lavinntektsgruppen sammenliknet med hele økonomien. Det er også høyere andeler innad i hver enkelt næring og hvert enkelt yrke.

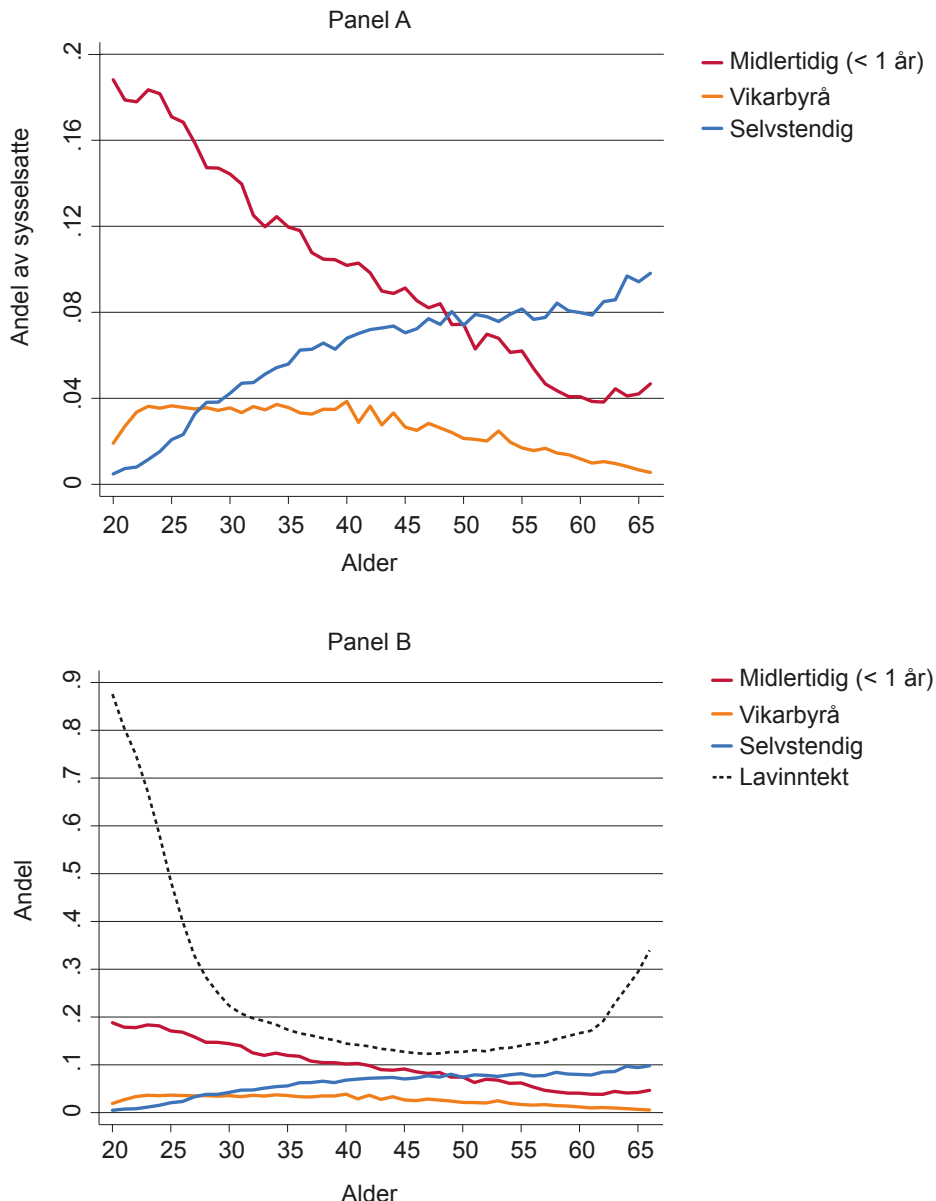
Omfang etter alder

I dette avsnittet ser vi på i hvilke aldersgrupper blant personer med lav inntekt det er vanligst å ha de ulike tilknytningsformene. Vi tar utgangspunkt i ett enkeltår, 2018, for å illustrere aldersfordelingen. I kapittel 5 tar vi utgangspunkt i det samme året når vi ser på overgangssannsynlighet etter alder.

I panel A i figur 3.12 viser vi hvordan de tre atypiske tilknytningsformene er fordelt innad i aldersgrupper blant personer med lav inntekt. Figur 3.10 i CHS viser den samme fordelingen blant alle sysselsatte. I panel B har vi i tillegg tegnet inn andelen med lav inntekt blant alle sysselsatte i hver aldersgruppe. Blant 20-åringene er denne andelen nesten 90 prosent, mens den faller bratt ned til de sysselsatte er 30 år. Deretter faller den mindre bratt til de er rundt 47 år, hvor den snur og øker slakt frem til 62 års alder, for så å øke bratt frem til og med 66 års alder.

Det er særlig i de litt eldre aldersgruppene at andelen som er midlertidig ansatt, er høyere blant dem med lav inntekt enn blant alle sysselsatte. I figur 3.10 i CHS så vi at andelen midlertidig ansatte falt brått blant sysselsatte mellom 20 og 30 år, og at den falt mindre brått blant sysselsatte mellom 30 og 60 år. Andelen midlertidig ansatte blant 20-åringene med lav inntekt er bare litt høyere enn blant alle sysselsatte 20-åringene (noe som selvsagt skyldes at nesten alle 20-åringene har lav inntekt). Når det gjelder dem mellom 30 og 60 år, er derimot andelen som er midlertidig ansatt, langt høyere blant personer med lav inntekt enn blant alle sysselsatte i samme alder. 12 prosent av 35-åringene med lav inntekt er midlertidig ansatt, mot 5 prosent av alle sysselsatte 35-åringene. 8 prosent av 45-åringene med lav inntekt er midlertidig ansatt, mot 3 prosent av alle sysselsatte 45-åringene.

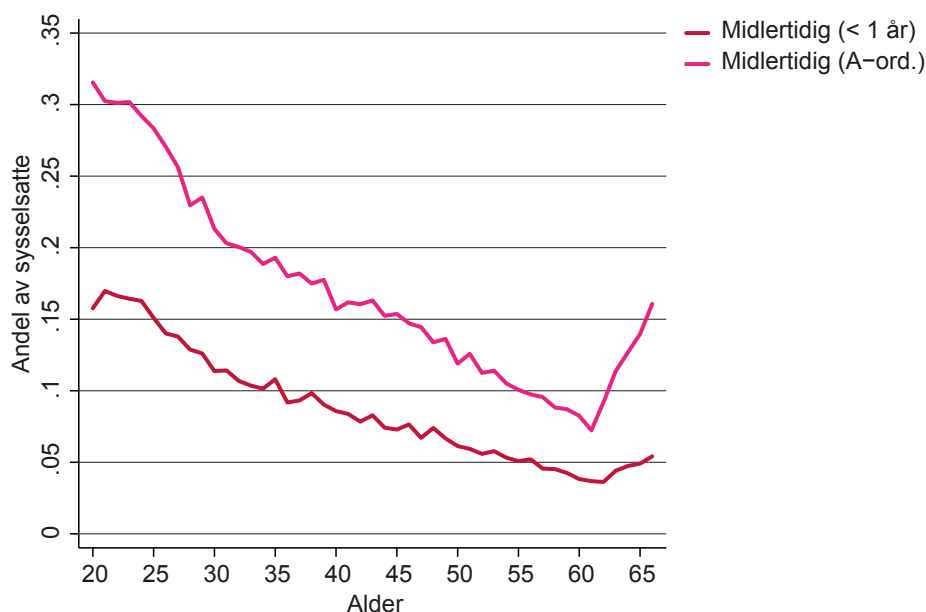
Figur 3.12: Tilknytningsform i hovedarbeidsforhold etter alder, som andel av sysselsatte med lav inntekt, 2018

Note. Figuren viser andelen i hver atypiske tilknytningsform i 2018, etter alder. I panel B er i tillegg fordelingen av andelen med lav inntekt etter alder tegnet inn. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt i en av de fire tilknytningsformene: fast ansatt, midlertidig ansatt, ansatt i vikarbyrå og selvstendig oppdragstaker, i tillegg til arbeidstakere i primærnæringene. Selvstendige oppdragstakere har næringsinntekter som er høyere enn både lønnsinntekter og ett grunnbeløp i folketrygden, og er ikke fulltidsansatte (over 30 timer per uke) per 1. oktober. Midlertidig ansatte har et arbeidsforhold med en varighet under 12 måneder i sin best betalte jobb per 1. oktober hvert år. Ansatte i vikarbyråer er alle ansatte i virksomheter som er registrert i næringsen utleie av arbeidskraft.

For vikarer og selvstendig næringsdrivende ser vi et tilsvarende mønster. I de aller yngste aldersgruppene (20–25 år) er andelen vikarer omtrent den samme blant personer med lav inntekt som blant alle sysselsatte. Fra de sysselsatte er 30 år og eldre, er derimot andelen vikarer blant dem med lav inntekt mer enn dobbelt så høy som andelen blant alle sysselsatte. Også for selvstendige er andelen blant dem over 30 år langt høyere blant personer med lav inntekt enn blant alle sysselsatte.

Figur 3.13: Midlertidig ansatte etter alder, som andel av sysselsatte med lav inntekt (to ulike mål), 2021

Note. Figuren viser andelen midlertidig ansatte i 2021, etter alder, for de to ulike målene på midlertidig ansatte. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt i en av de fire tilknytningsformene: fast ansatt, midlertidig ansatt, ansatt i vikarbyrå og selvstendig oppdragstaker, i tillegg til arbeidstakere i primærnæringene. Midlertidig ansatte (< 1 år) har et arbeidsforhold med en varighet under 12 måneder i sin best betalte jobb per 1. oktober. Midlertidig ansatte (A-ordningen) er direkte registrert som midlertidig ansatt i A-ordningen i sin best betalte jobb per 1. oktober. Begge grupper ekskluderer ansatte i vikarbyrå og selvstendige oppdragstakere.

I figur 3.13 sammenlikner vi de to målene på midlertidig ansatte for ulike aldersgrupper med lav inntekt i 2021 (slik vi har gjort for alle sysselsatte i figur 3.13 i CHS). Som for alle sysselsatte ser vi at aldersfordelingen er relativt lik med de to målene, men også at det i alle aldre er vanligere å være registrert med midlertidig ansettelse i A-ordningen, og særlig blant de yngre og de eldste sysselsatte med lav inntekt.

Oppsummering kapittel 3

Lavinntekt er mest utbredt blant dem utenfor sysselsetting, deretter blant midlertidig ansatte (60 prosent) og vikarer (45 prosent). Blant selvstendig næringsdrivende har 30 prosent lav inntekt, blant fast ansatte 20 prosent.

Blant sysselsatte med lav inntekt er det vanligst å være fast ansatt, mens det er relativt mindre vanlig med atypiske tilknytningsformer, men andelene med atypisk arbeid er omtrent dobbelt så høye blant sysselsatte med lav inntekt som blant alle sysselsatte. Det er særlig høyere andeler midlertidig ansatte blant sysselsatte med lav inntekt.

Atypisk arbeid er vanligere blant personer med lav inntekt innad i alle næringer og alle yrker og i alle aldre. De relativt høyere andelene som er i atypisk arbeid blant personer med lav inntekt, sammenliknet med hele befolkningen, skyldes derfor ikke (bare) hvilke næringer og yrker disse personene jobber innenfor. Også innad i næringer og yrker er det høyere andeler med atypiske tilknytningsformer blant sysselsatte med lav inntekt enn blant alle sysselsatte.

De relativt høyere andelene som er i atypisk arbeid blant personer med lav inntekt, er nokså jevnt fordelt over alder, unntatt blant de aller yngste – hvor andelen med lav inntekt er svært høy. For dem som er 30 år og eldre, er det nesten tre ganger så vanlig å være midlertidig ansatt blant sysselsatte med lav inntekt som blant alle sysselsatte, og dobbelt så vanlig å være ansatt i vikarbyrå eller selvstendig næringsdrivende.

4. Inntekt og arbeidsforhold i ulike tilknytningsformer blant personer med lav inntekt

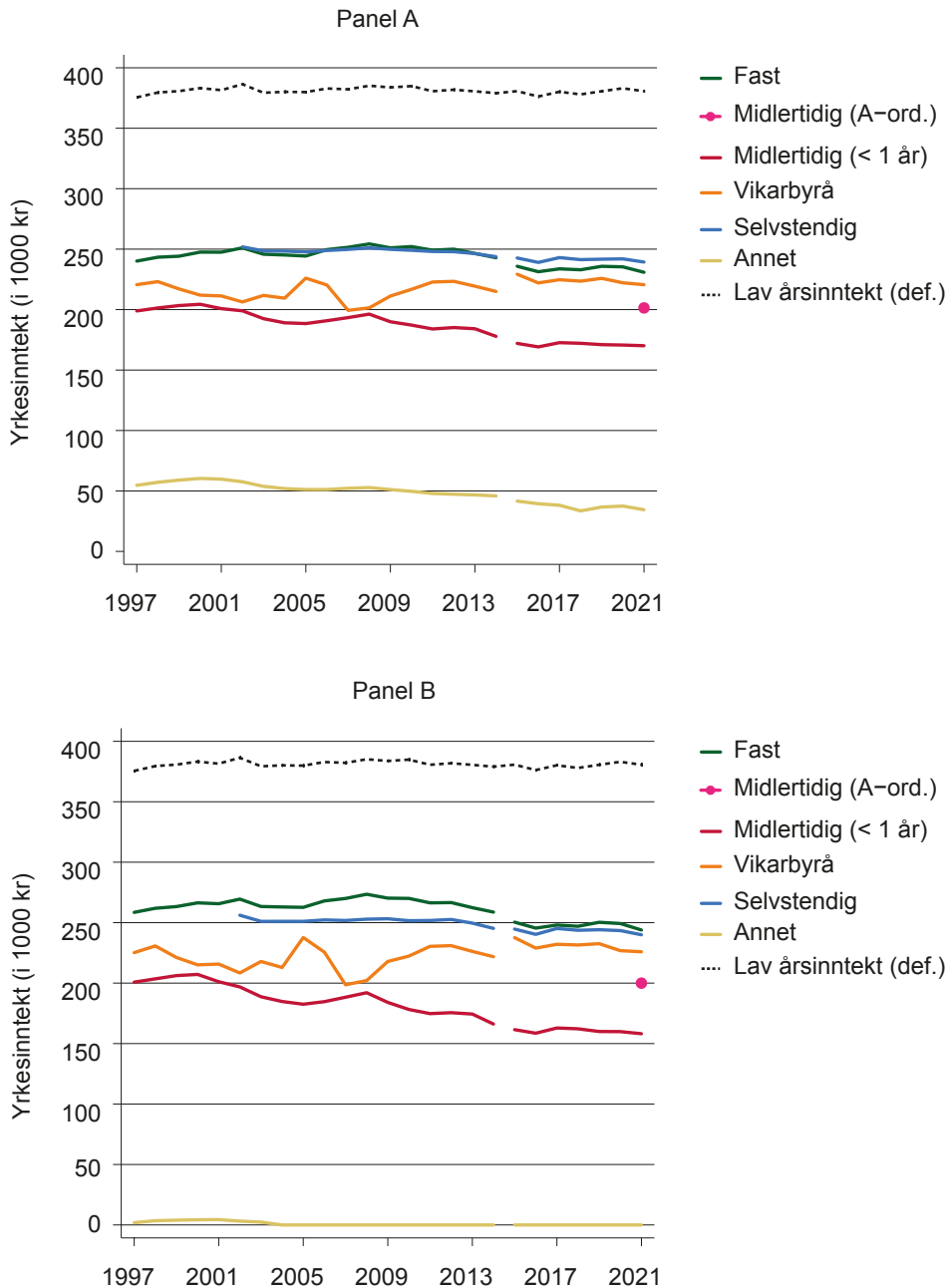
Bekymringen rundt utbredelsen av atypiske tilknytningsformer dreier seg i stor grad om arbeidstakernes inntekt og velferd. I denne rapporten ser vi på utbredelsen av atypiske tilknytningsformer blant personer med lav inntekt. Dermed har vi allerede betinget utvalget på at inntekten de har fra arbeid, befinner seg i den nedre delen av inntektsfordelingen. I dette kapittelet undersøker vi utviklingen i inntekt og arbeidsforhold blant dem med atypiske jobber og lav inntekt. Vi ser først på hvordan fordelingen av årlige inntekter ser ut for de ulike tilknytningsformene i lavinnteksgruppen. Deretter undersøker vi utviklingen innenfor arbeidstid og timelønn, to mål som bestemmer inntektsforskjellene, i tillegg til sannsynligheten for å ha mer enn én jobb og å være medlem av en fagforening.

4.1 Inntekt

I figur 4.1 viser vi gjennomsnittet (panel A) og medianen (panel B) for den årlige yrkesinntekten (i kroner tilsvarende prisnivået i 2021) i de ulike tilknytningsformene blant personer med lav inntekt. Grensen for å ha lav årsinntekt er gitt ved den stiplede linjen i figuren. For å være med i lavinnteksgruppen må yrkesinntekten ligge under denne linjen, jf. definisjonen i kapittel 2.

Rangeringen av gjennomsnittlige yrkesinntekter mellom de ulike atypiske tilknytningsformene er den samme i dette utvalget av personer med lav inntekt som i befolkningen som helhet (figur 4.1 i CHS): Selvstendige og fast ansatte har høyest og nesten lik gjennomsnittlig yrkesinntekt, ansatte i vikarbyrå har lavere yrkesinntekt i snitt, og midlertidig ansatte har lavest gjennomsnittlig yrkesinntekt. Helt nederst ligger de vi har definert som utenfor sysselsetting, som naturlig nok har den laveste gjennomsnittlige yrkesinntekten. Bildet er nokså likt når vi ser på medianen i panel B.

Figur 4.1: Yrkesinntekt etter tilknytningsform, gjennomsnitt (panel A) og median (panel B), 1995–2021

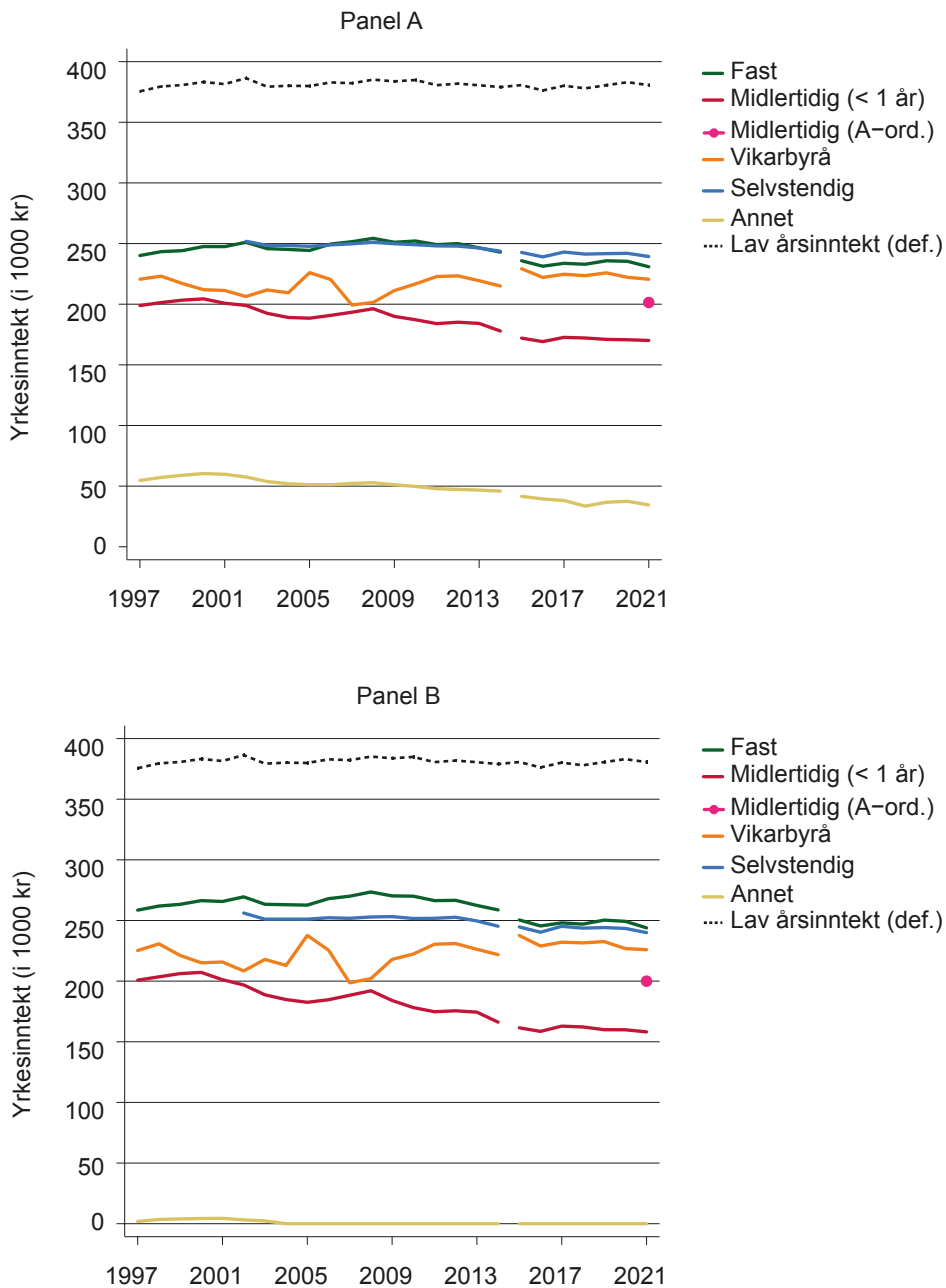
Note. Figuren viser gjennomsnitt (panel A) og median (panel B) for yrkesinntekter i hver tilknytningsform i perioden 1997–2021. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt, utenom arbeidstakere i primærnæringene. Yrkesinntekter er summen av næringsinntekter og lønnsinntekter og er målt i 1000 av 2021-kroner.

Nivået på gjennomsnitts- og medianinntektene er naturlig nok langt lavere i dette utvalget med lav inntekt enn i befolkningen som helhet, og også forskjellen mellom gruppene er annerledes, noe som tilsier at inntektsfordelingen innad i de atypiske tilknytningsformene har ulik form (figur 4.3 i CHS). Ved å begrense utvalget til personer med lav inntekt (altså inntekt under 385 000 kroner i 2021) har vi naturlig nok fjernet personer i alle tilknytningsformer, men relativt flere personer vil ha inntekt over lavinntektsgrensen i tilknytningsformene med høyere medianinntekt – og utvalget vi sitter igjen med for disse tilknytningsformene er følgelig mer begrenset. Dermed vil utvalgskriteriet per konstruksjon gi relativt større inntektssammenpressing blant fast ansatte og selvstendige, hvor større andeler i utgangspunktet befinner seg over grensen for lavinntekt. Resultatet er at gjennomsnitts- og medianinntekten for fast ansatte, selvstendig næringsdrivende og ansatte i vikarbyrå ligger nærmere hverandre blant personer i lavinntektsgruppen enn i befolkningen som helhet. Gjennomsnitts- og medianinntekten blant midlertidig ansatte i lavinntektsgruppen ligger fortsatt et godt stykke under gjennomsnitts- og medianinntekten i de andre tilknytningsformene, noe som tilsier at lavinntektsgrensen ikke gjorde et like stort innhogg i den øvre delen av fordelingen blant midlertidig ansatte. I neste avsnitt ser vi på antall arbeidstimer og timelønn.

I figur 4.2 viser vi gjennomsnitt (panel A) og median (panel B) for samlet inntekt, altså yrkesinntekt pluss overføringer og kapitalinntekter. Igjen er lavinntektsgrensen illustrert med stiplet linje (men den er ikke bindende for samlet inntekt slik den er for yrkesinntekt). De samme betraktningene gjelder her som i figur 4.1: Lavinntektsgrensen slår ulikt ut i yrkesinntektsfordelingen for de ulike tilknytningsformene, og de blir dermed likere hverandre når vi kun ser på lavinntektsgruppen. Overføringer teller ikke med i lavinntektsgrensen, og de vil dermed virke ytterligere utjevne på gruppene når de her tas med i den samlede inntekten, mens kapitalinntekter kan virke i motsatt retning. Vi ser dermed at nivået mellom de ulike tilknytningsformene er likere for samlet inntekt – på gjennomsnittet eller medianen – enn for bare yrkesinntekt.

Igjen ligger fast ansatte og selvstendig næringsdrivende øverst og nokså likt, men selvstendig næringsdrivende har høyere gjennomsnittlig samlet inntekt og lavere median samlet inntekt enn fast ansatte. Deretter kommer ansatte i vikarbyrå. Gruppen «Annet», som står utenfor sysselsetting, har naturlig nok en høy andel overføringer, og samlet inntekt i denne gruppen ligger høyere enn blant midlertidig ansatte målt ved ansettelse med en varighet under ett år. Ser vi på midlertidig ansatte målt direkte i A-ordningen i 2021, har de omtrent det samme nivået på samlet inntekt som dem som står utenfor sysselsetting.

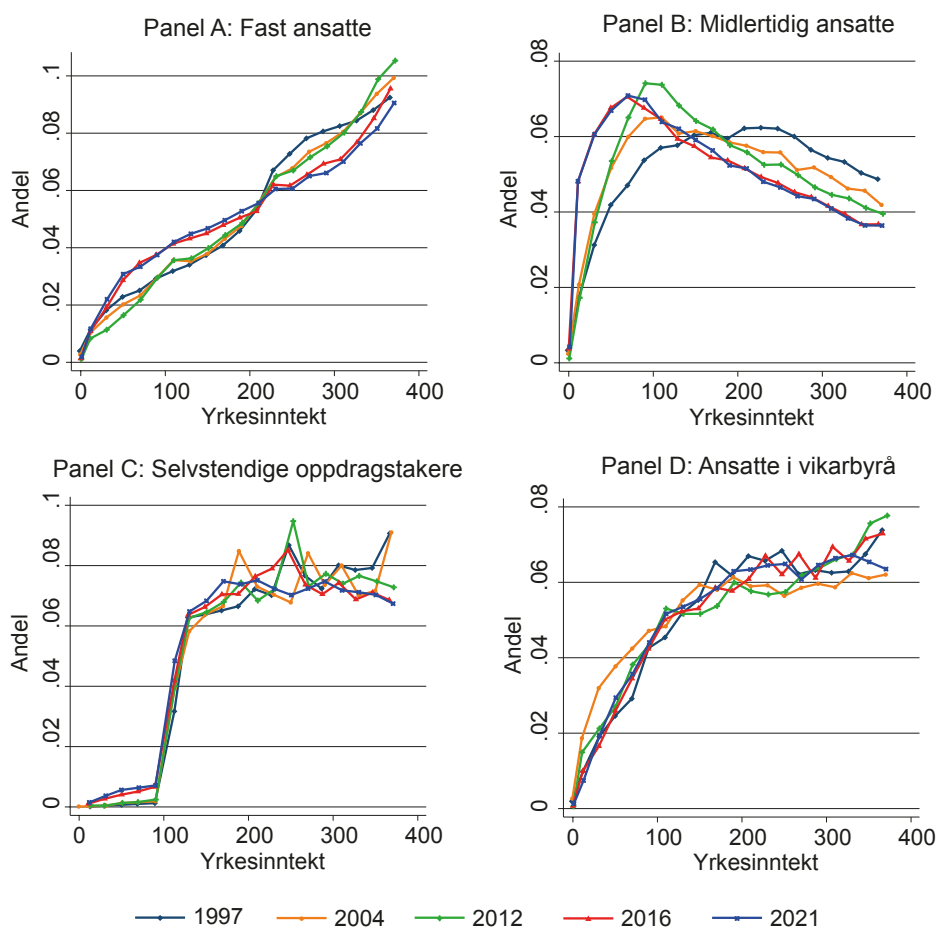
Figur 4.2: Samlet inntekt etter tilknytningsform, gjennomsnitt (panel A) og median (panel B), 1997–2021

Note. Figuren viser gjennomsnitt (panel A) og median (panel B) for samlet inntekt i hver tilknytningsform i perioden 1997–2021. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt, utenom arbeidstakere i primærnæringene. Samlet inntekt er summen av næringsinntekter, lønnsinntekter, overføringer og kapitalinntekter og er målt i 1000 av 2021-kroner.

En annen forskjell fra utviklingen i inntekt i hele befolkningen (figur 4.1 og 4.2 i CHS) er at det er en svakt nedadgående trend i yrkesinntekt og samlet inntekt – både i snitt og på medianen – innenfor flere av tilknytningsformene. I og med at lavinntektsgrensen ligger nokså stabilt over perioden, tyder dette på økende ulikhet i den nedre delen av inntektsfordelingen, noe som samsvarer med økt inntektsulikhet i Norge generelt og med den økte spredningen i inntektsfordelingen innenfor tilknytningsformene, som vist i figur 4.3 i CHS. Denne utviklingen er særlig tydelig blant midlertidig ansatte.

Figur 4.3: Fordeling av yrkesinntekt etter tilknytningsform, 1997–2021

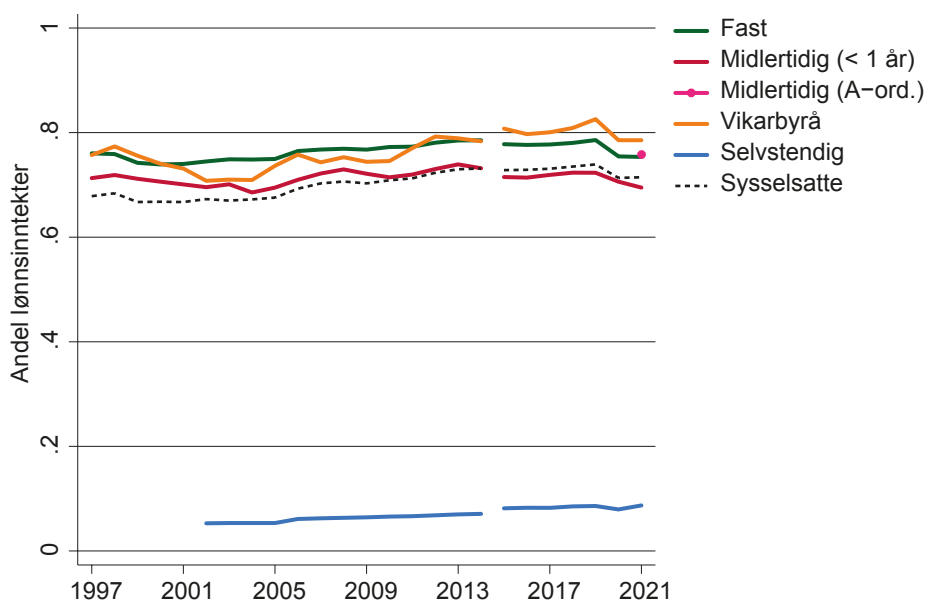

Note. Figuren viser fordelingen etter yrkesinntekt av personer med lav inntekt innenfor hver tilknytningsform i perioden 1997–2021. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt, utenom arbeidstakere i primærnæringene. Yrkesinntekt er summen av næringsinntekter og lønnsinntekter og er målt i 1000 av 2021-kroner. p10 er 10. prosentil, p25 er 25. prosentil, p50 er 50. prosentil (median), p75 er 75. prosentil, og p90 er 90. prosentil.

I figur 4.3 viser vi hvordan utvalget med lav inntekt i hver tilknytningsform er fordelt på tjue inntektsintervaller, fra 0 og opp til lavinntektsgrensen, i fem ulike år – tre år før tidsseriebruddet i 2015, og to år etter. Endringene mellom det siste året før tidsseriebruddet (2012) og det første året etter tidsseriebruddet (2016) må dermed tolkes med en viss forsiktighet. Flere små jobber ble registrert etter a-ordningen ble innført.

Panel A viser fordelingen av fast ansatte med lav inntekt. Figuren viser at det er høyere andeler i den nederste delen av fordelingen i de to siste observasjonsårene (2016 og 2021) enn i årene før, og lavere andeler i øverste del – noe som altså betyr større ulikhet innad i gruppen fast ansatte med lav inntekt. Det samme gjelder for midlertidig ansatte (panel B), selv om formen på fordelingen her er ulik: Andelene med de laveste inntektene er høyere i 2016 og 2021 enn i årene før, og andelene med inntekt tett oppunder lavinntektsgrensen er tilsvarende lavere. Også i årene før 2016 er det en forskyvning av de midlertidig ansattes inntekter nedover i fordelingen. Forskjellen i formen på fordelingene i panel A og B illustrerer også hvor ulikt lavinntektsgrensen treffer i yrkesinntektsfordelingene i de to gruppene av ansatte: Blant fast ansatte treffer lavinntektsgrensen til venstre for høydepunktet i fordelingen, mens den blant midlertidig ansatte treffer langt til høyre for høydepunktet i fordelingen, særlig i senere år.

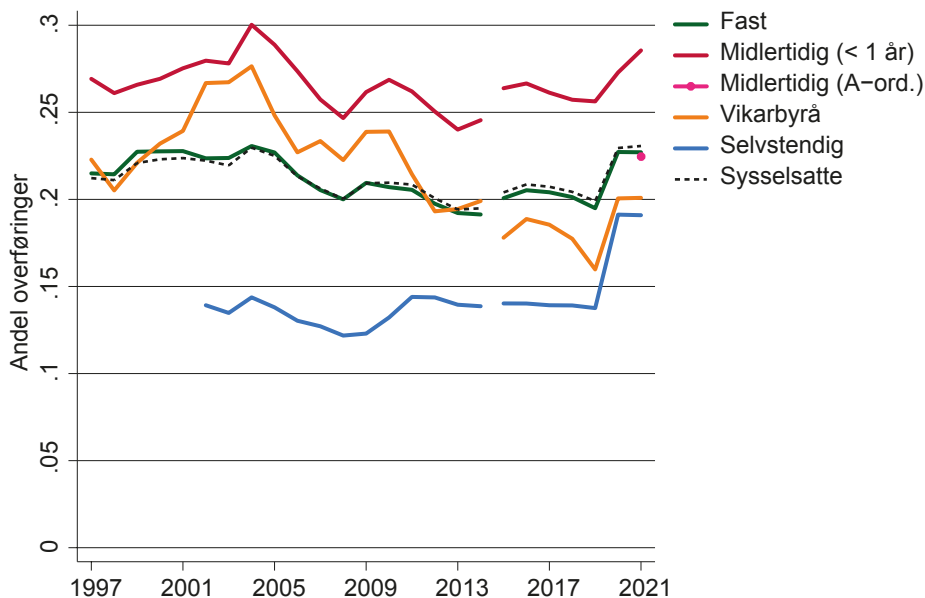
For ansatte i vikarbyrå (panel C) og selvstendig næringsdrivende (panel D) ser også lavinntektsgrensen ut til å treffe til venstre for høydepunktet i fordelingen. Men innenfor disse tilknytningsformene er det ikke en like klar tendens til økende ulikhet over tid – noe som altså kan forklare den forholdsvis stabile utviklingen i gjennomsnitts- og medianinntekt blant personer med lav inntekt i disse tilknytningsformene, som vist i figur 4.1 og 4.2.

Figur 4.4: Gjennomsnittlig lønnsinntekt etter tilknytningsform, som andel av samlet inntekt, 1997–2021

I figur 4.4 viser vi hvor stor andel av den samlede inntekten som kommer fra lønnsinntekt, i gjennomsnitt per tilknytningsform blant sysselsatte med lav inntekt. For hele gruppen av sysselsatte med lav inntekt sett under ett er denne andelen over 70 prosent mot slutten av perioden og svakt økende frem til pandemien i 2020. Økningen over tid kan henge sammen med at samlet inntekt blant fast og midlertidig ansatte – de to største gruppene blant sysselsatte med lav inntekt – gikk ned i samme periode (og økte under pandemien), som vist i figur 4.2.

Mot slutten av perioden har ansatte i vikarbyrå den høyeste andelen lønnsinntekter av samlet inntekt blant sysselsatte med lav inntekt, i overkant av 80 prosent, etterfulgt av fast ansatte. Midlertidig ansatte har en litt lavere andel enn gjennomsnittet blant alle sysselsatte. Selvstendig næringsdrivende må etter vår definisjon ha større næringsinntekt enn lønnsinntekt, og det er derfor som ventet at lønnsandelen er lavest i denne gruppen. Den er likevel påfallende lav, under 10 prosent på sitt høyeste mot slutten av perioden. Dette skyldes delvis at definisjonen av selvstendig næringsdrivende ikke tillater høyere lønnsandel enn 50 prosent, men er også et tegn på at selvstendige i liten grad driver vekselbruk med annen type arbeid.

Figur 4.5: Gjennomsnittlige overføringer etter tilknytningsform, som andel av samlet inntekt, 1997–2021

Note. Figuren viser gjennomsnittlige overføringer etter tilknytningsform, som andel av samlet inntekt, i perioden 1997–2021. Utvalget består av alle bosatte og sysselsatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt, utenom arbeidstakere i primærnæringene.

I figur 4.5 viser vi hvor stor andel av den samlede inntekten som kommer fra overføringer, i gjennomsnitt per tilknytningsform blant sysselsatte med lav inntekt.¹³ Akkurat som for hele befolkningen (figur 4.5 i CHS) er det de midlertidig ansatte som – blant de sysselsatte med lav inntekt gjennom hele perioden – får den høyeste gjennomsnittlige andelen av sin samlede inntekt fra overføringer, mellom 25 og 30 prosent, dog med store svingninger og ikke minst med et kraftig oppsving i forbindelse med pandemien. I motsetning til det som gjelder for hele befolkningen, har fast ansatte den nest høyeste andelen overføringer blant sysselsatte med lav inntekt, i overkant av 20 prosent gjennom hele perioden. Dette kan ha sammenheng med at nivået på svært mange ytelser – overføringer – bestemmes ut fra (tidligere) inntekt og arbeidsmarkedsstatus, og at fast ansatte dermed typisk har rett på større overføringer når de – formodentlig også i kortere perioder – befinner seg i gruppen med lav inntekt. Andelen overføringer ligger lavere for ansatte i vikarbyrå mot slutten av perioden, mellom

¹³ Dersom overføringene er negative, er andelen satt til å være lik 0. Dersom de overstiger samlet inntekt, er den satt til å være lik 1. Hva som regnes som overføringer i skattemeldingen, har endret seg over perioden, for eksempel var sykepenger og fødselspenger regnet som en del av yrkesinntekten frem til og med 2005, mens de fra og med 2006 regnes som skattepliktige overføringer.

16 og 20 prosent. Selvstendig næringsdrivende har en langt lavere andel overføringer, mellom 12 og 15 prosent, gjennom hele perioden frem til pandemien, da andelen økte til 19 prosent. Andelen overføringer økte kraftig i forbindelse med pandemien i 2020 blant sysselsatte med lav inntekt i alle tilknytningsformer – akkurat som den gjorde i befolkningen som helhet (figur 4.5 i CHS).

4.2 Arbeidsforhold

I dette avsnittet ser vi nærmere på avtalt arbeidstid, beregnet timelønn, sannsynligheten for å ha flere jobber og sannsynligheten for å være fagorganisert.

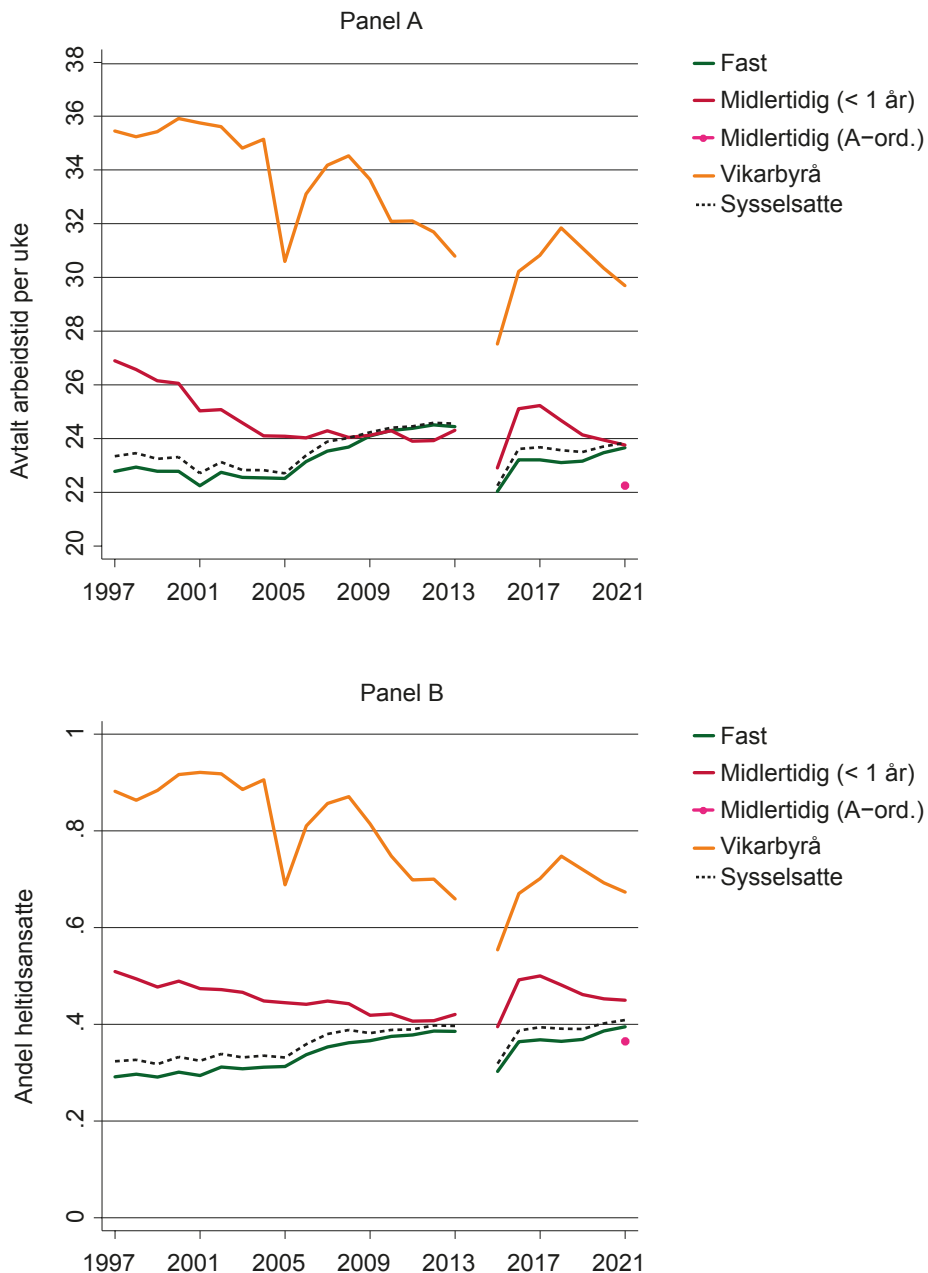
I figur 4.6 viser vi gjennomsnittlig avtalt arbeidstid per uke¹⁴ for fast ansatte, midlertidig ansatte og ansatte i vikarbyrå blant personer med lav inntekt (panel A), og andelen innad i disse gruppene som har en fulltidsstilling (panel B). Målet på avtalt arbeidstid per uke er minst pålitelig for ansatte i vikarbyrå, og vi ser her at gjennomsnittlig antall avtalte arbeidstimer per uke ligger nesten like høyt i dette utvalget av personer med lav inntekt som blant alle ansatte i vikarbyrå (figur 4.7 i CHS).

Blant fast og midlertidig ansatte med lav inntekt ser vi at noe av forklaringen på at de har lav inntekt, er at de ikke jobber fulltid. Gjennomsnittlig avtalt arbeidstid tilsvarer rundt en to tredjedels stilling for disse to gruppene. Vi vet dessuten at mange av de midlertidig ansatte er unge som studerer ved siden av.

Dette inntrykket bekreftes i panel B, som viser andelen med en stilling på minst 80 prosent (eller 30 timer per uke) blant personer med lav inntekt innad i hver tilknytningsform. Under 50 prosent av de midlertidig ansatte har en fulltidsstilling i hovedarbeidsforholdet mot slutten av perioden, og enda færre av de fast ansatte – i underkant av 40 prosent. For alle de tre tilknytningsformene drives endringene i gjennomsnittlig antall timer av endringer i andelen med fulltidsansettelse, altså med en arbeidstid på over 30 timer per uke. Tidstrendene i arbeidstid og fulltidsandelen per tilknytningsform er svært like.

14 Arbeidstid er ikke registrert for selvstendige oppdragstakere i registerdataene. Kvaliteten på dette målet er dårligst i begynnelsen av perioden, da mange arbeidstakere kun har registrert arbeidstid i grove kategorier (se kapittel 2), og best etter 2015. 2015 er et overgangså i dataene, og derfor avviker timeantallet her.

Figur 4.6: Avtalt ukentlig arbeidstid etter tilknytningsform, gjennomsnitt (panel A) og andel som er ansatt i fulltidsstilling (panel B), 1997–2021

Note. Figuren viser gjennomsnittlig beregnet avtalt arbeidstid i hver tilknytningsform i perioden 1997–2021. Utvalget består av alle bosatte og sysselsatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt, utenom arbeidstakere i primærnæringene. Kapittel 2 inneholder en nærmere beskrivelse av beregningen av arbeidstid.

I figur 4.7 viser vi hele fordelingen av registrert avtalt arbeidstid i utvalget med lav inntekt – for fast ansatte (panel A), midlertidig ansatte (panel B) og ansatte i vikarbyrå (panel C). Figuren viser fordelingen for fire ulike år mellom 2004 og 2021.¹⁵

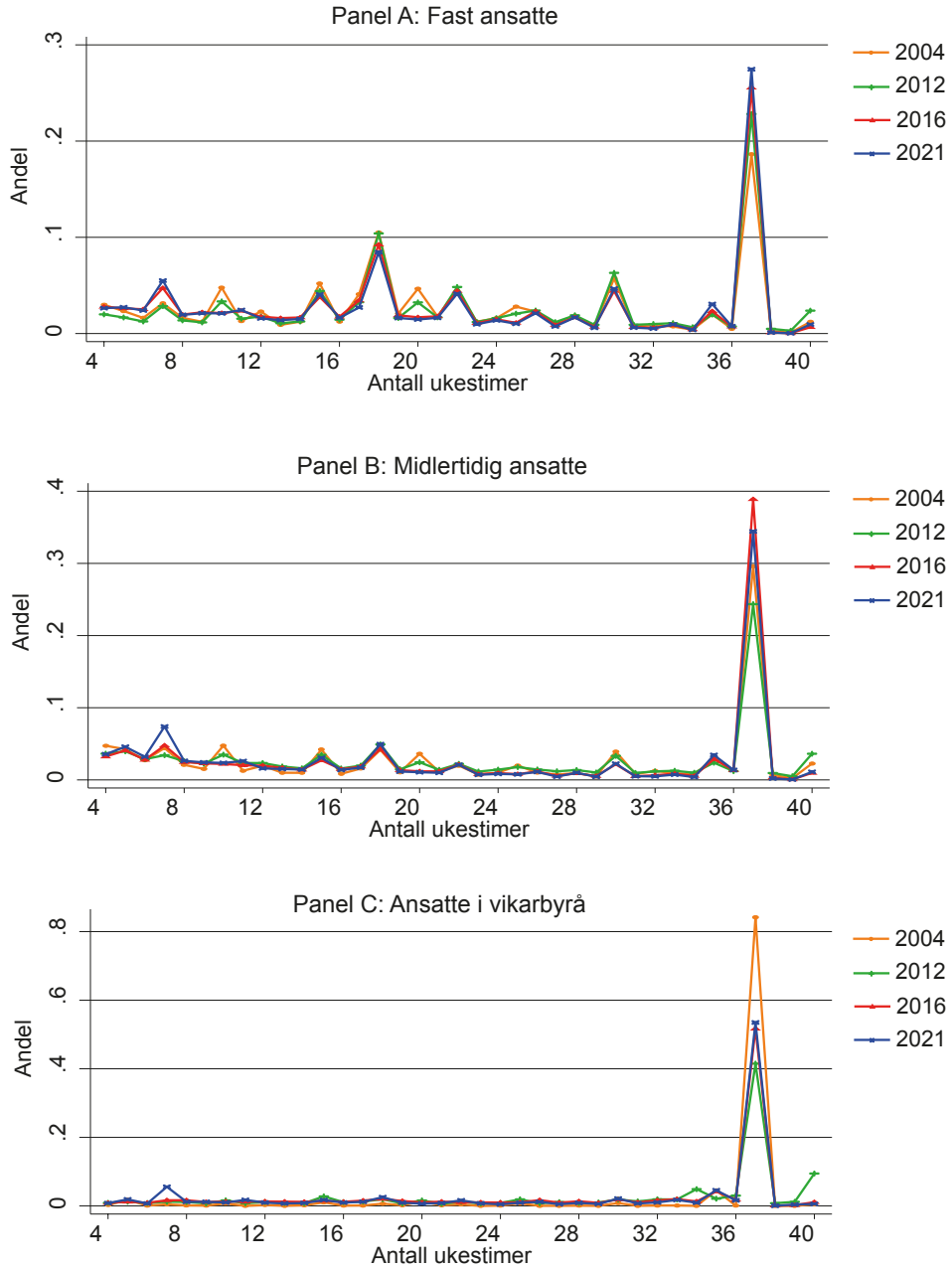
Blant fast ansatte er det særlig opphopning rundt 100 prosent- (37,5 timer) og 50 prosent-stillinger samt mindre opphopninger ved 80, 60, 40 og 20 prosent. Mellom 19 og 28 prosent av fast ansatte med lav inntekt jobber 100 prosent i hovedarbeidsforholdet i årene som vises i figuren, og det ser ut til å ha vært en økning over tid. Rundt 10 prosent jobber 50 prosent i hovedarbeidsforholdet. Dermed ser det ut til at en viktig årsak til at det fins fast ansatte med lav inntekt, er at de jobber deltid.

Blant midlertidig ansatte er det ikke en tilsvarende opphopning rundt 50 prosent. Mellom 25 og 40 prosent av midlertidig ansatte med lav inntekt jobber 100 prosent i årene som vises i figuren, og resten er fordelt nokså jevnt utover lavere prosentandeler. Dette kan tyde på at årsaken til at mange midlertidig ansatte har lav inntekt, enten er at de ikke er i full jobb hele året eller at de har en deltidsstilling – eller en kombinasjon av de to.

Blant ansatte i vikarbyrå tyder figuren først og fremst på at avtalt arbeidstid er satt sjablongmessig og ikke er et godt mål på faktisk arbeidstid. Over 80 prosent av vikarene hadde fulltidsstillinger i 2004, ifølge registreringen. Det er tegn til en viss forbedring i kvaliteten på registreringen over tid, med større spredning utover fordelingen i 2021, men det er altså stadig grunn til å være forsiktig med å tolke avtalte arbeidstimer for denne gruppen.

15 Før 2003 ble arbeidstid kun oppgitt i tre kategorier, derfor viser vi ikke fordelingen i 1997 (slik vi gjorde for inntekt i figur 4.3).

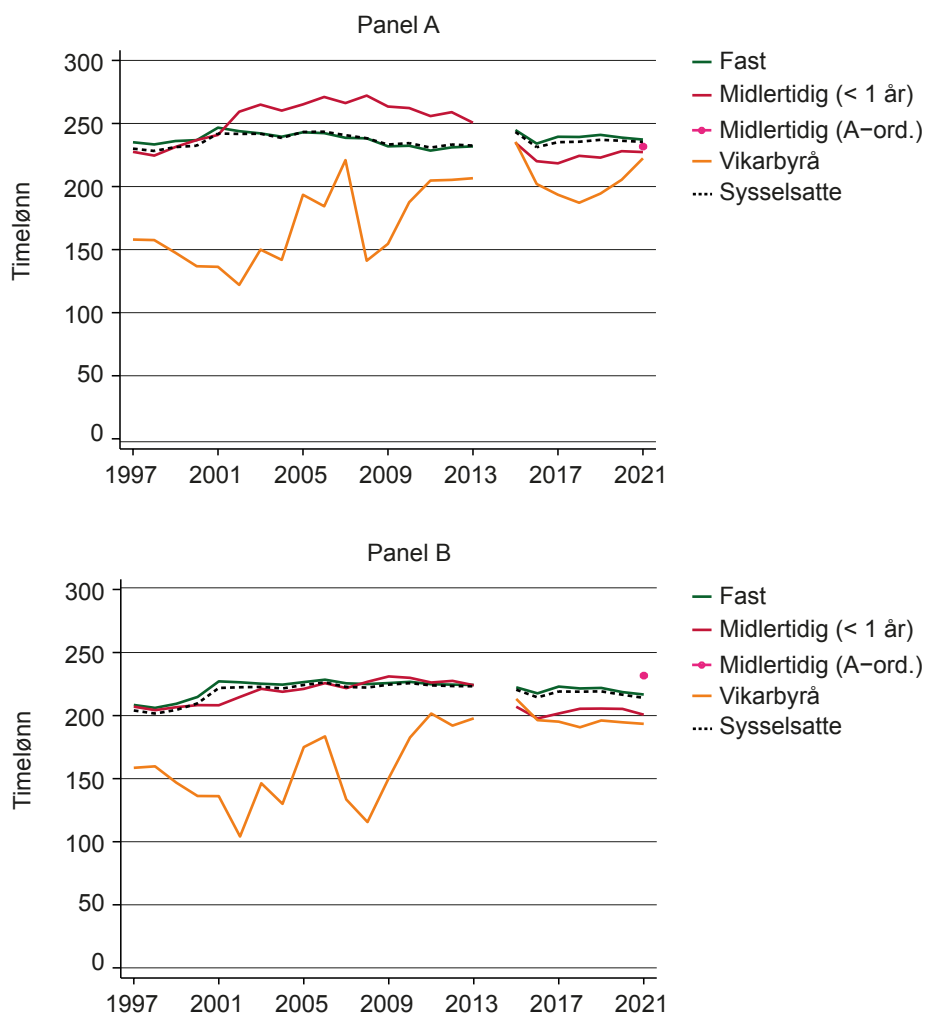
Figur 4.7: Fordeling av avtalt ukentlig arbeidstid etter tilknytningsform, gjennomsnitt, 1997–2021

Note. Figuren viser fordelingen av avtalt arbeidstid i hver tilknytningsform i årene 2004, 2012, 2016 og 2021. Utvalget består av alle bosatte og sysselsatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt, utenom arbeidstakere i primærnæringene. Kapittel 2 inneholder en nærmere beskrivelse av beregningen av arbeidstid.

I figur 4.8 viser vi beregnet timelønn for fast ansatte, midlertidig ansatte og ansatte i vikarbyrå.¹⁶ Timelønn er beregnet ved hjelp av målet på arbeidstid, og siden dette målet er best etter 2015, stoler vi mest på den beregnede timelønnen etter 2015.¹⁷

Figur 4.8: Beregnet timelønn etter tilknytningsform, gjennomsnitt (panel A) og median (panel B), 1997–2021

Note. Figuren viser gjennomsnitt (panel A) og median (panel B) i beregnet timelønn, målt i 2021-kroner, i hver tilknytningsform i perioden 1997–2021. Utvalget består av alle bosatte og sysselsatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt, utenom arbeidstakere i primærnæringene. Kapittel 2 inneholder en nærmere beskrivelse av beregningen av timelønn.

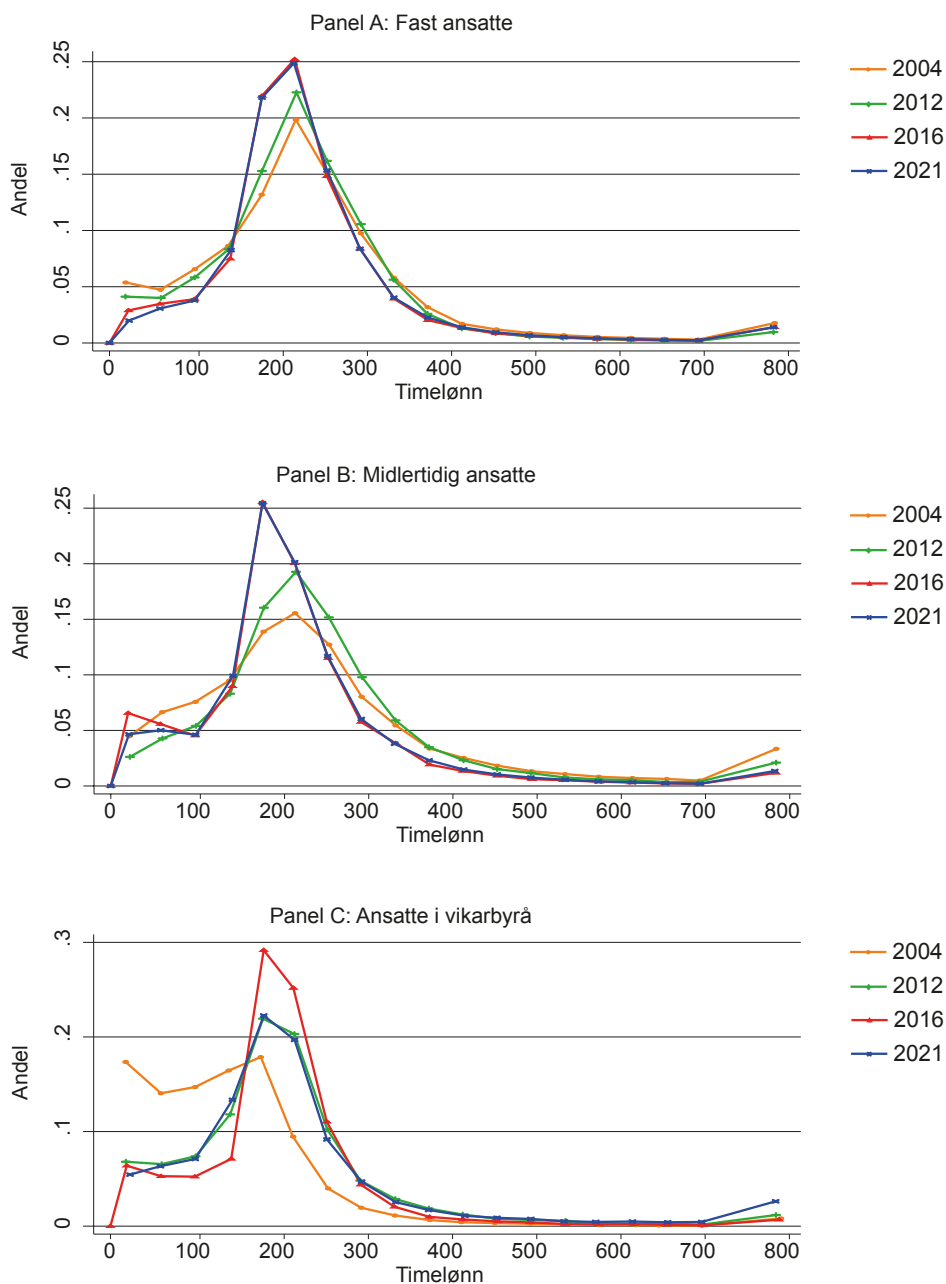
¹⁶ Kapittel 2 inneholder en nærmere beskrivelse av beregningen av timelønn.

¹⁷ A-meldingen har også et direkte mål på timelønn som dessverre ikke er registrert for alle, men som er registrert for svært mange av de ansatte i vikarbyrå. Også i det direkte målet på timelønn ligger medianen til vikarer noe under medianen til midlertidig ansatte.

Etter 2015 har fast ansatte med lav inntekt noe høyere timelønn enn midlertidig ansatte med lav inntekt, og vikarer har lavest timelønn av de tre, både i gjennomsnitt og på medianen. Forskjellen i timelønn mellom fast og midlertidig ansatte er mindre blant personer med lav inntekt enn blant alle sysselsatte (figur 4.8 i CHS). Mediantimelønnen til fast ansatte i hele befolkningen er på litt under 300 kroner i timen (målt i kroner tilsvarende prisnivået i 2021), mens den er rundt 225 kroner i timen blant fast ansatte med lav inntekt. Mediantimelønnen blant midlertidig ansatte i hele befolkningen ligger på rundt 240 kroner i timen, mens den er omtrent 200 kroner i timen blant midlertidig ansatte med lav inntekt. Igjen ser vi at lavinntektsgrensen, fordi den utelukker flere fast ansatte enn midlertidig ansatte, gjør de to gruppene likere hverandre. Når det gjelder alle sysselsatte, ligger timelønnen blant ansatte i vikarbyrå på samme nivå som timelønnen blant midlertidig ansatte etter 2015 (figur 4.8 i CHS). Når det gjelder personer med lav inntekt, har imidlertid vikarene lavere timelønn enn midlertidig ansatte. Dette kan skyldes at en del midlertidig ansatte har lav inntekt fordi de kun jobber deler av året, mens flere av vikarene jobber hele året, noe som fører til at lavinntektsgrensen i høyere grad siler ut dem som også har lav lønn.

I figur 4.9 viser vi hele fordelingen av beregnet timelønn i utvalget med lav inntekt – for fast ansatte (panel A), midlertidig ansatte (panel B) og ansatte i vikarbyrå (panel C). Figuren viser fordelingen for fire ulike år mellom 2004 og 2021.

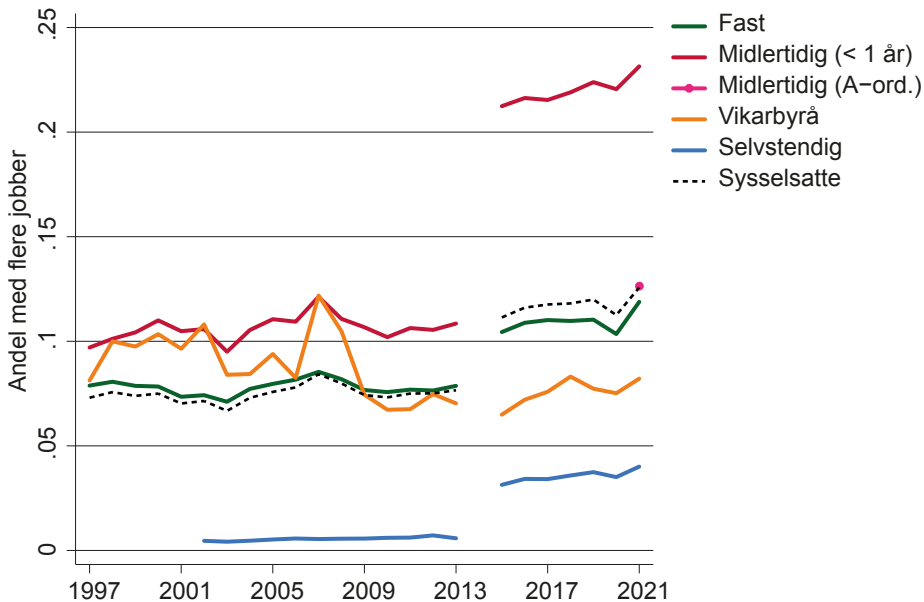
Fordelingen er nokså normal innad i lavinntektsgruppen i alle de tre tilknytningsformene (fast ansatte, midlertidig ansatte og ansatte i vikarbyrå), i den forstand at mange har timelønn i området rundt gjennomsnittet og medianen. Det ser altså ut til at timelønnen i hovedarbeidsforholdet til personer med lav inntekt generelt er lavere enn for alle sysselsatte; hele fordelingen ligger lenger til venstre. Vi vet at mange fast ansatte med lav inntekt i tillegg jobber deltid, og sammen bidrar færre arbeidstimer og lavere timelønn til lavere inntekt. For de midlertidig ansatte er det mindre utbredt med deltid, men vi antar at flere av dem, nettopp på grunn av hovedarbeidsforholdets midlertidighet, ikke er i jobb hele året, og også for dem er det da slik at både færre timer og lavere timelønn gir lavere inntekt.

Figur 4.9: Fordeling av beregnet timelønn etter tilknytningsform, 1997–2021

Note. Figuren viser fordelingen av beregnet timelønn i hver tilknytningsform i årene 2004, 2012, 2016 og 2021. Utvalget består av alle bosatte og sysselsatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt, utenom arbeidstakere i primærnæringene. Alle med timelønn over 800 kroner er plassert i den øverste kategorien. Kapittel 2 inneholder en nærmere beskrivelse av beregningen av timelønn.

I figur 4.10 viser vi sannsynligheten for å ha flere jobber samtidig.¹⁸ Som blant alle sysselsatte er det de midlertidig ansatte (målt ved ansettelser med en varighet under 12 måneder) som i størst grad har flere jobber samtidig blant personer med lav inntekt. Andelen er på 23 prosent mot slutten av perioden, litt lavere enn i hele befolkningen (figur 4.9 i CHS). Andelen som har flere jobber blant de fast ansatte, er derimot høyere i utvalget med lav inntekt enn i befolkningen som helhet, og ligger over 10 prosent etter 2015. Blant vikarer er andelen som har flere jobber omtrent den samme blant personer med lav inntekt som i hele befolkningen, mens det er færre blant de selvstendige med lav inntekt som har flere ansattforhold samtidig som de er selvstendig næringsdrivende.

Figur 4.10: Andel med flere enn ett registrert arbeidsforhold blant personer med lav inntekt, etter tilknytningsform, 1997–2021

Note. Figuren viser andelen innad i hver tilknytningsform som er registrert med flere enn én ansettelse (i AA-registret eller A-ordningen) per 1. oktober hvert år, i perioden 1997–2021. Utvalget består av alle bosatte og sysselsatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt, utenom arbeidstakere i primærnæringene.

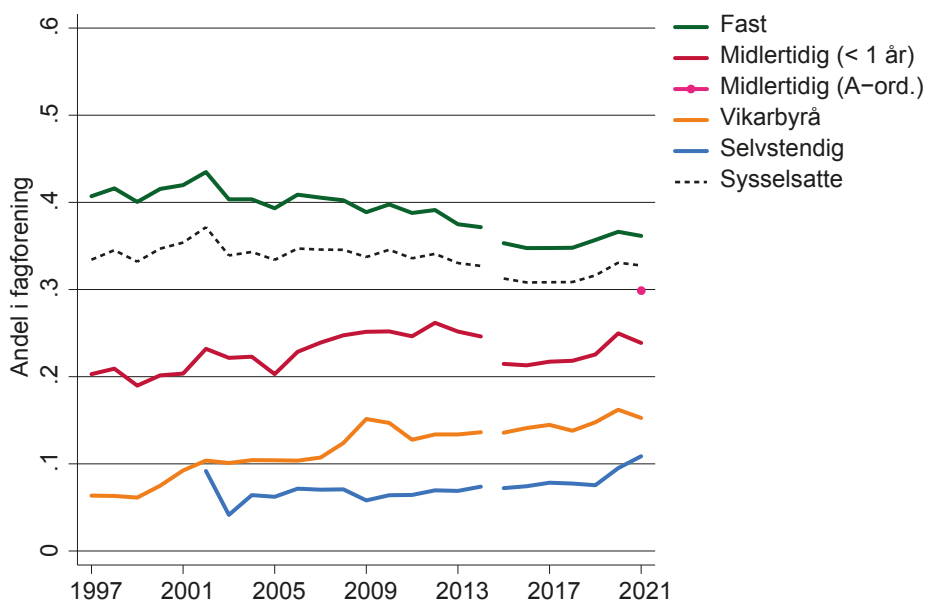
I figur 4.11 viser vi andelen blant personer med lav inntekt i de ulike tilknytningsformene som er medlem av en fagforening.¹⁹ Tilsvarende tall for hele befolkningen vises i figur 4.10 i CHS. Utviklingen over tid og rangeringen av de

18 Innføringen av A-ordningen i 2015 har mye å si for nivåforskjellene mellom de ulike tilknytningsformene.

19 Fagforeningsmedlemskap er målt indirekte, som andelen som får fratrukk for fagforeningskontingent i skattemeldingen. Den faktiske andelen er trolig noe høyere enn det vi fanger opp med dette målet.

ulike tilknytningsformene er lik i utvalget med lav inntekt: Andelen blant fast ansatte med lav inntekt som er medlem av fagforening, faller over tid, mens andelen fagforeningsmedlemmer i de andre tilknytningsformene øker. I alle grupper øker fagforeningsandelen under pandemien. Nivåene er imidlertid annerledes i utvalget med lav inntekt: Andelen som er fagforeningsmedlem, er lavere i alle tilknytningsformene gjennom hele perioden, og nivåforskjellen er størst blant fast ansatte.

Figur 4.11: Andel med fagforeningsmedlemskap etter tilknytningsform, 1997–2021

Note. Figuren viser andelen innad i hver tilknytningsform som er registrert med fratrukk for fagforeningskontingent i skattemeldingen, i perioden 1997–2021. Utvalget består av alle bosatte og sysselsatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt, utenom arbeidstakere i primærnæringene.

Oppsummering kapittel 4

Rangeringen av tilknytningsgruppene etter inntekt er den samme blant personer med lav inntekt som blant alle sysselsatte: Fast ansatte og selvstendig næringsdrivende har høyest inntekt, mens vikarer har lavere inntekt og midlertidig ansatte lavest inntekt. Forskjellene mellom gruppene er imidlertid mindre, noe som skyldes at lavinntektsgrensen slår inn på ulike steder i inntektsfordelingen i de ulike gruppene. Særlig blant selvstendige og fast ansatte sitter vi igjen med en mindre andel av de sysselsatte når vi kun ser på dem som har lav inntekt.

Overføringer bidrar til å jevne ut forskjellene i samlet inntekt mellom de ulike tilknytningsformene.

Når det gjelder fast ansatte, ser det ut til at mye av grunnen til at de havner under lavinntektsgrensen, er at de jobber deltid, mens deltidsstillinger er mindre utbredt blant midlertidig ansatte – som til gjengjeld er ansatt i en kortere periode per definisjon. Det ser altså ut til at lav inntekt blant midlertidig ansatte skyldes både midlertidighet og deltid.

Fordelingen av timelønn innad i tilknytningsformene blant personer med lav inntekt tyder likevel på at personer i denne gruppen har lavere timelønn, ikke bare i snitt. Fast ansatte har høyest timelønn, midlertidig ansatte nest høyest, og til slutt kommer vikarene, som har lavest timelønn blant ansatte med lav inntekt. Forskjellen i gjennomsnittlig timelønn mellom fast ansatte og dem med atypiske tilknytningsformer er imidlertid mindre i lavinntektsutvalget enn blant alle ansatte. Dette skyldes formodentlig at lavinntektsgrensen sorterer ut en større andel av timelønnsfordelingen blant fast ansatte enn i de atypiske tilknytningsformene, som både har en høyere andel personer med lav inntekt og lavere timelønn.

Andelen som er medlem i fagforening, er lavere blant sysselsatte med lav inntekt i alle tilknytningsformer enn blant alle sysselsatte, og nivåforskjellen er størst blant fast ansatte.

5. Overganger mellom ulike tilknytningsformer blant personer med lav inntekt

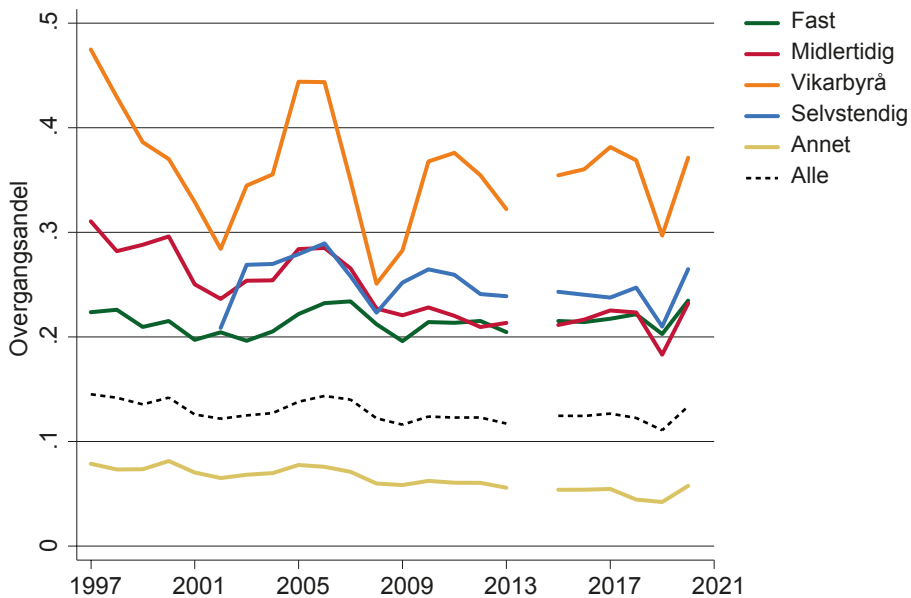
I dette kapittelet undersøker vi hvilke overganger personer med lav inntekt gjør i arbeidsmarkedet fra ett år til et annet.²⁰ Overgangsandelene kan tolkes som sannsynligheten for hvor i arbeidsmarkedet man befinner seg året etter. Siden utvalget vårt består av alle personer med en årsinntekt under en gitt grense i et gitt år, vil det variere fra år til år hvem som er med i gruppen av personer med lav inntekt. For å beregne overgangsandeler for hele gruppen tar vi utgangspunkt i alle med lav inntekt i et gitt år og ser deretter på hvilken tilknytningsform de har året etter, uavhengig av om de året etter har lav inntekt.

I figur 5.1 ser vi først på hvor vanlig det er for personer som tilhører utvalget med lav inntekt i et gitt år, å ha inntekt over lavinntektsgrensen året etter.

Den stiplede linjen i figur 5.1 viser hvor stor andel av utvalget som har lav inntekt ett år, som har inntekt over lavinntektsgrensen året etter. I hele utvalget under ett er denne andelen på rundt 12 prosent mot slutten av perioden. Det betyr at 88 prosent av personene med lav inntekt ett år også har lav inntekt året etter. Som vi ser av figuren skyldes denne lave andelen for hele lavinntektsgruppen sett under ett, at det er svært få blant dem som ikke er sysselsatt som går ut av lavinntektsgruppen fra ett år til det neste. Andelen som går ut av utvalget er høyere blant alle gruppene av sysselsatte og aller høyest blant ansatte i vikarbyrå. Av de sysselsatte med lav inntekt er det de fast og midlertidig ansatte som har lavest sannsynlighet for å ha inntekt over lavinntektsgrensen året etter.

20 Den årlige overgangssannsynligheten er beregnet som andelen av alle som i et bestemt år har en bestemt status (for eksempel fast), og som har en annen av de seks mulige statusene året etter. En overgangssannsynlighet lik 1 mellom arbeidsmarkedsstatus A og B betyr at alle med arbeidsmarkedsstatus A har status B året etter. En overgangssannsynlighet på 0,5 betyr at halvparten av dem med arbeidsmarkedsstatus A har status B året etter, mens en overgangssannsynlighet på 0 betyr at ingen går fra A til B. Fordi 2021 er det siste året der vi har inntektsdata, er 2020 det siste året vi kan beregne overgangsandeler for. På grunn av bruddet i tidsserien i 2015 beregner vi heller ikke overgangsandeler for 2014. Siden kvaliteten på arbeidsforholdenes start- og sluttdatering er bedre i A-ordningen, stoler vi mest på estimatene etter 2015, og som ellers i rapporten må trender før og etter tidsseriebruddet tolkes hver for seg.

Figur 5.1: Andel blant personer med lav inntekt ett år som ikke har lav inntekt året etter, etter tilknytningsform, 1997–2020

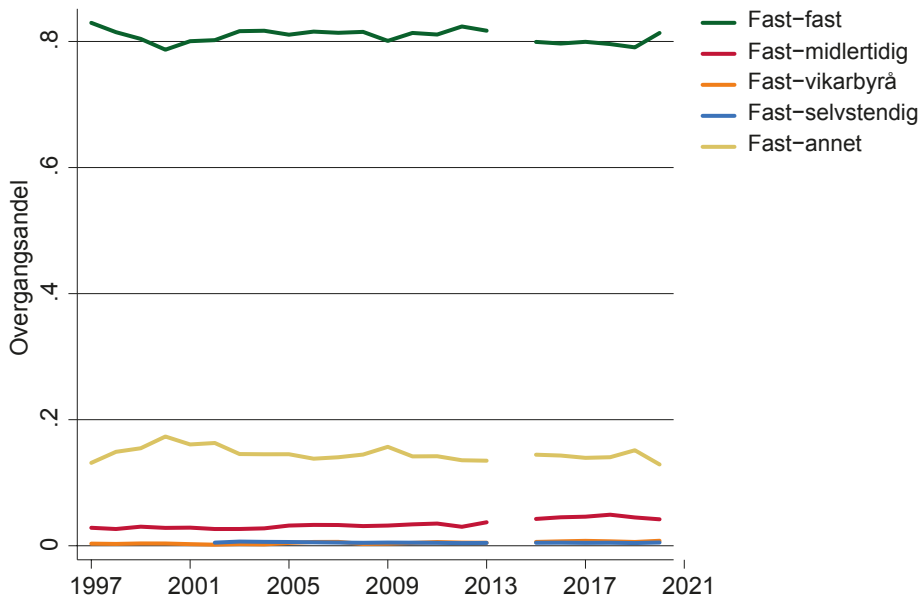

Note. Figuren viser andelen som i et gitt år har lav inntekt og en gitt tilknytningsform, og som året etter ikke har lav inntekt, i perioden 1997–2020. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt, utenom arbeidstakere i primærnæringene.

5.1 Overgangsandel etter tilknytningsform blant personer med lav inntekt

I figur 5.2 viser vi overgangsandeler blant dem som er fast ansatt og har lav inntekt i et gitt år. 80 prosent i denne gruppen fortsetter å være fast ansatt året etter, mens rundt 15 prosent går ut av sysselsetting året etter. Langt færre går over til å være midlertidig ansatt året etter (rundt 5 prosent), mens nesten ingen går over til å være ansatt i vikarbyrå eller selvstendig næringsdrivende.

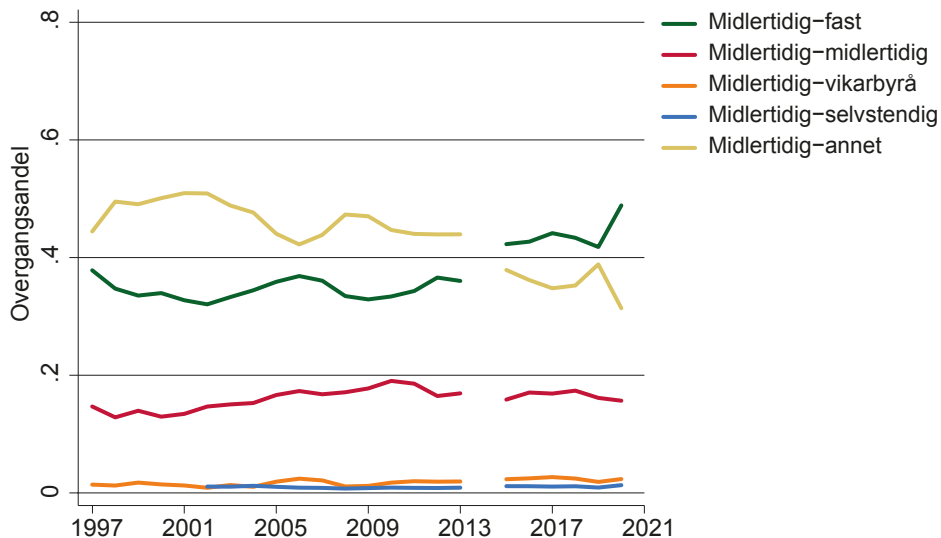
Figur 5.2: Andel som går fra å være fast ansatt til hver av de ulike tilknytningsformene, 1997–2020

Note. Figuren viser andelen blant fast ansatte som har lav inntekt ett år, som året etter er henholdsvis fast ansatt, midlertidig ansatt, ansatt i vikarbyrå, selvstendig oppdragstaker eller ikke sysselsatt, i perioden 1997–2020. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt, utenom arbeidstakere i primærnæringene.

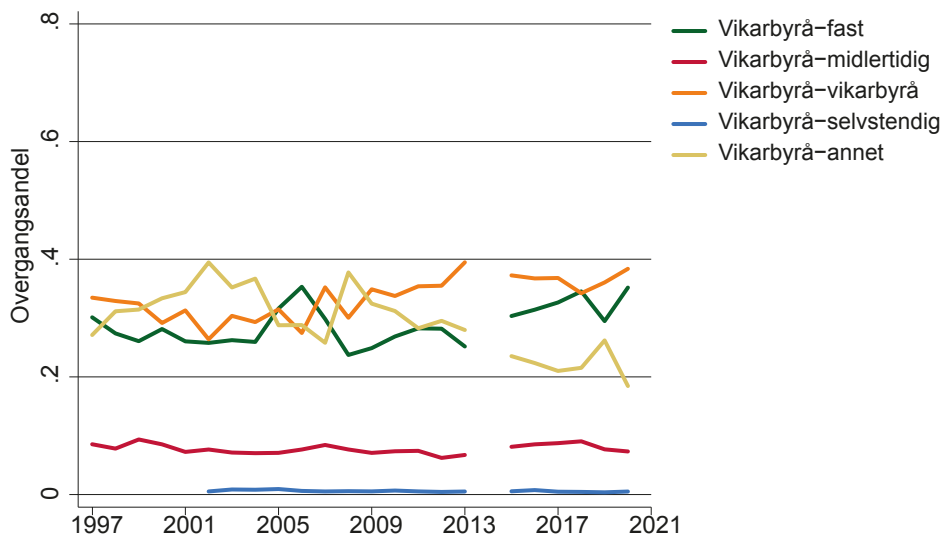
I figur 5.3 viser vi overgangsandeler blant dem som er midlertidig ansatt og har lav inntekt i et gitt år. Som i befolkningen for øvrig er det større variasjon i arbeidsmarkedsstatus året etter blant midlertidig enn blant fast ansatte – noe som har sammenheng med at midlertidige jobber per definisjon tar slutt etter maksimalt ett år i våre data. Etter 2015 går litt over 40 prosent av midlertidig ansatte med lav inntekt over til å være fast ansatt året etter, mens litt under 40 prosent ikke er sysselsatt året etter. Kun 17 prosent fortsetter å være midlertidig ansatt året etter. Andelen som går over til fast arbeid, er lavere blant midlertidig ansatte med lav inntekt enn blant alle midlertidig ansatte, hvor over 50 prosent etter 2015 går over til å være fast ansatt (figur 5.2 i CHS). Den ligger på nivå med overgangsandelen blant innvandrere og personer med lav utdanning, som har lavere sannsynlighet for å gå over til fast ansettelse enn andre grupper (figur 5.11 i CHS). Andelen som går ut av sysselsetting, er også høyere blant midlertidig ansatte med lav inntekt enn blant alle midlertidig ansatte, og også den er på nivå med overgangsandelen blant innvandrere og personer med lav utdanning.

Figur 5.3: Andel som går fra å være midlertidig ansatt til hver av de ulike tilknytningsformene, 1997–2020

Note. Figuren viser andelen blant midlertidig ansatte som har lav inntekt ett år, som året etter er henholdsvis fast ansatt, midlertidig ansatt, ansatt i vikarbyrå, selvstendig oppdragstaker eller ikke sysselsatt, i perioden 1997–2020. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt, utenom arbeidstakere i primærnæringene.

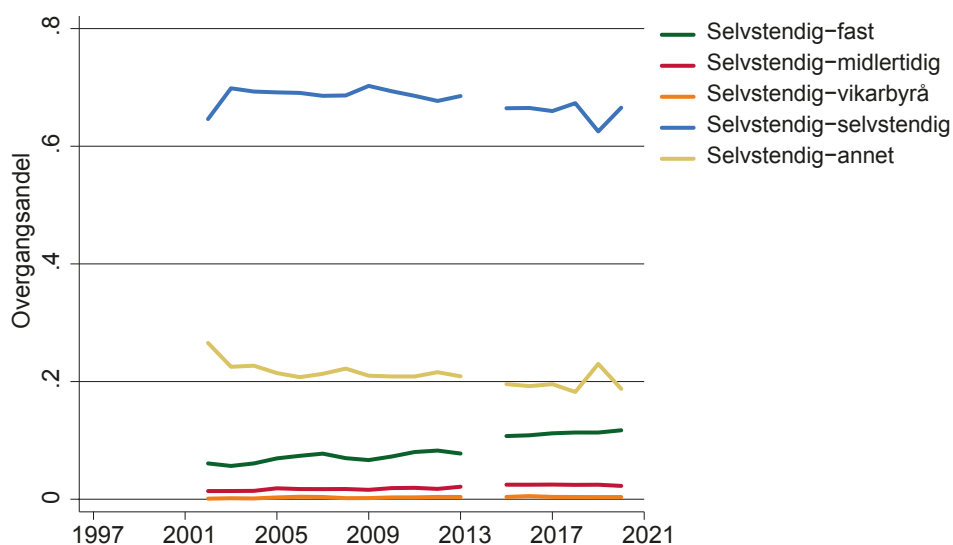
Figur 5.4: Andel som går fra å være ansatt i vikarbyrå til hver av de ulike tilknytningsformene, 1997–2020

Note. Figuren viser andelen blant ansatte i vikarbyrå som har lav inntekt ett år, som året etter er henholdsvis fast ansatt, midlertidig ansatt, ansatt i vikarbyrå, selvstendig oppdragstaker eller ikke sysselsatt, i perioden 1997–2020. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt, utenom arbeidstakere i primærnæringene.

I figur 5.4 viser vi overgangsandelene blant dem som er ansatt i vikarbyrå og har lav inntekt i et gitt år. Vi vet fra figur 5.1 at dette er den tilknytningsformen som har høyest overgang ut av lavinntekt året etter. Etter 2015 er det rundt 35 prosent som fortsetter å være ansatt i vikarbyrå året etter, mens nesten like mange går over til å være fast ansatt. I overkant av 20 prosent går ut av sysselsetting, mens under 10 prosent går over til å være midlertidig ansatt. Overgangsandelene blant ansatte i vikarbyrå med lav inntekt likner på overgangsandelene blant alle ansatte i vikarbyrå (figur 5.3 i CHS).

Figur 5.5: Andel som går fra å være selvstendig oppdragstaker til hver av de ulike tilknytningsformene, 2002–2020

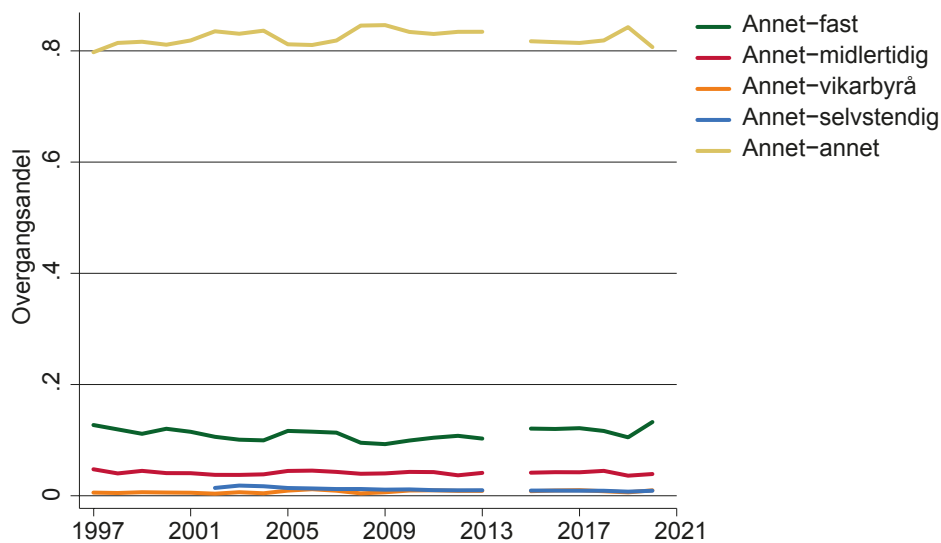
Note. Figuren viser andelen blant selvstendige oppdragstakere som har lav inntekt ett år, som året etter er henholdsvis fast ansatt, midlertidig ansatt, ansatt i vikarbyrå, selvstendig oppdragstaker eller ikke sysselsatt, i perioden 2002–2020. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt, utenom arbeidstakere i primærnæringene.

I figur 5.5 viser vi overgangsandelene blant dem som er selvstendig næringsdrivende og har lav inntekt i et gitt år. Akkurat som blant selvstendige i hele befolkningen (figur 5.4 i CHS) er det høy sannsynlighet for at de fortsatt er selvstendige året etter, men andelen blant selvstendige som har lav inntekt ett år og går ut av sysselsetting året etter, er høyere. En økende andel går over til å være fast ansatt året etter, rundt 12 prosent mot slutten av perioden. Også i utvalget med lav inntekt er det svært få som går fra å være selvstendig til å være midlertidig ansatt eller ansatt i vikarbyrå året etter.

Til sist viser vi i figur 5.6 overgangsandelene blant dem som ikke er sysselsatt og har lav inntekt i et gitt år. Over 80 prosent fortsetter å være ikke sysselsatt året

etter. 12 prosent går over til å være fast ansatt året etter, mens 5 prosent går over til å være midlertidig ansatt. Knappt noen i denne gruppen går over til å være ansatt i vikarbyrå eller selvstendig næringsdrivende året etter.

Figur 5.6: Andel som går fra å være ikke sysselsatt til hver av de ulike tilknytningsformene, 1997–2020

Note. Figuren viser andelen blant ikke-sysselsatte som har lav inntekt ett år, som året etter er henholdsvis fast ansatt, midlertidig ansatt, ansatt i vikarbyrå, selvstendig oppdragstaker eller ikke sysselsatt, i perioden 1997–2020. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt, utenom arbeidstakere i primærnæringene.

Oppsummering kapittel 5

Blant sysselsatte med lav inntekt er det mellom 20 og 40 prosent som ikke har lav inntekt året etter. Andelen som går ut av lavinntektsgruppen er høyest blant vikarer (rundt 35 prosent), mens den er rundt 25 prosent blant selvstendige og noe lavere blant fast ansatte og midlertidig ansatte. Andelen som går over til å være fast ansatt, er lavere blant midlertidig ansatte med lav inntekt enn blant alle midlertidig ansatte. Andelen som går over til å ikke være sysselsatt, er høyere blant midlertidig ansatte med lav inntekt enn blant alle midlertidig ansatte. Overgangandelene blant ansatte i vikarbyrå med lav inntekt likner overgangandelene blant alle ansatte i vikarbyrå. Både andelen som går over til å være fast ansatt, og andelen som går over til å ikke være sysselsatt, er høyere blant selvstendig næringsdrivende med lav inntekt enn blant alle selvstendig næringsdrivende.

6. Appendiks

Tabell A.1: Tilknytningsform i hovedarbeidsforhold, prosentandel av alle med lav inntekt i alderen 20–66 år som er bosatt i Norge, 1997–2021

År	Fast	Midlertidig	Vikarbyrå	Selvstendig	Annet	Antall observasjoner
1997	30,4	4,4	0,5		59,6	1111994
1998	31,6	4,4	0,6		58,4	1098039
1999	31,1	3,8	0,6		59,5	1089104
2000	30,8	4,2	0,7		59,6	1108487
2001	30,2	4	0,7		60,6	1110999
2002	30,5	4,1	0,6	2,9	60,5	1142937
2003	29,4	3,9	0,5	2,9	61,8	1180152
2004	29,5	3,8	0,6	2,8	61,8	1197411
2005	29,3	3,9	0,5	2,8	62,2	1197693
2006	29,5	4,5	0,8	2,7	61,3	1177993
2007	30	4,7	1,2	2,5	60,5	1151916
2008	29,9	4,6	1,3	2,5	60,6	1146829
2009	29,5	4,5	0,8	2,5	61,6	1190703
2010	29	4,5	0,8	2,4	62,3	1237371
2011	28,9	4,8	1	2,3	62,1	1253340
2012	29,1	4,9	1,2	2,2	61,7	1266291
2013	30,2	4,3	1,2	2,2	61,3	1275557
2014	30,5	4,7	1,2	2,2	60,6	1295745
2015	33,3	4,9	0,9	2,2	58	1309518
2016	33,1	4,9	1,1	2,1	58,1	1321094
2017	32,8	5,1	1,1	2	58,2	1326975
2018	32,9	5,2	1,2	2	58	1318321
2019	32,5	5,5	1,1	2	58,2	1310037
2020	32,8	4,8	1	1,9	58,8	1359986
2021	34,4	4,6	1,2	1,8	57,3	1318508

Note. Tabellen viser prosentandeler med hovedarbeidsforhold i hver tilknytningsform i perioden 1997–2021. Utvalget består av alle bosatte personer i alderen 20–66 år med lav inntekt, inkludert arbeidstakere i primærnæringene. Tabellen danner grunnlag for figur 3.1.

Tabell A.2: Tilknyningsform i hovedarbeidsforhold, prosentandel av alle sysselsatte, 1997–2021

År	Midlertidig	Vikarbyrå	Selvstendig
1997	10,9	1,3	
1998	10,6	1,5	
1999	9,5	1,4	
2000	10,5	1,8	
2001	10,1	1,7	
2002	10,3	1,6	7,3
2003	10,1	1,2	7,6
2004	10,0	1,6	7,4
2005	10,4	1,2	7,3
2006	11,5	2,1	7,0
2007	11,9	3,0	6,3
2008	11,8	3,3	6,2
2009	11,8	2,2	6,5
2010	12,0	2,2	6,3
2011	12,7	2,7	6,1
2012	12,8	3,1	5,9
2013	11,0	3,0	5,7
2014	11,9	3,0	5,5
2015	11,6	2,2	5,2
2016	11,8	2,5	4,9
2017	12,3	2,7	4,8
2018	12,3	2,8	4,7
2019	13,1	2,6	4,7
2020	11,6	2,4	4,5
2021	10,8	2,7	4,2

Note. Tabellen viser prosentandelene i hver atypiske tilknyningsform i perioden 1997–2021. Utvalget består av alle bosatte og sysselsatte personer i alderen 20–66 år, inkludert arbeidstakere i primærnæringene. Tabellen danner grunnlag for figur 3.2.

Litteratur

Cools, S., Hoen, M.F. & Strøm, M. (2023). *Atypisk arbeid som hovedtilknytning i arbeidslivet 1995–2021: Omfang, arbeidsvilkår og overganger til fast arbeid* (Rapport 2023:9). Institutt for samfunnsforskning.

OECD. (2023). *Wage levels* [indikator]. <https://doi.org/10.1787/0a1c27bc-en>. Hentet 4.12.23 fra: <https://data.oecd.org/earnwage/wage-levels.htm>

Strøm, M. & von Simson, K. (2020). *Atypisk arbeid i Norge 1995–2018: Omfang, arbeidstakervelferd og overgangsrate* (Rapport 2020:12). Institutt for samfunnsforskning.

Atypisk arbeid blant personer med lav inntekt i Norge, 1997–2021

Rapporten viser tall for utviklingen i alternative tilknytningsformer i arbeidslivet blant personer med lav inntekt i perioden 1997–2021. Personer med inntekt lavere enn to tredjedeler av medianinntekten til heltidsansatte (beregnet av Statistisk sentralbyrå) antas å ha lav inntekt. De alternative tilknytningsformene er midlertidige ansettelser, ansettelser i vikarbyrå og selvstendig næringsdrivende, slik de er målt i registerdata. Vi ser på hovedarbeidsforholdet til alle bosatte personer med lav inntekt i aldersgruppen 20–66 år.

Lavinntekt er mest utbredt blant dem utenfor sysselsetting, deretter blant midlertidig ansatte (60 prosent) og vikarer (45 prosent). Blant selvstendig næringsdrivende har 30 prosent lav inntekt, blant fast ansatte 20 prosent.

Blant sysselsatte med lav inntekt er det vanligst å være fast ansatt, mens det er relativt mindre vanlig med atypiske tilknytningsformer, men andelene med atypisk arbeid er omtrent dobbelt så høye blant sysselsatte med lav inntekt som blant alle sysselsatte. Det er særlig høyere andeler midlertidig ansatte blant sysselsatte med lav inntekt. Atypisk arbeid er vanligere blant personer med lav inntekt innad i alle næringer og alle yrker og i alle aldre.

Institutt for
samfunnsforskning

Institute for
Social Research

Munthes gate 31
Postboks 3233 Elisenberg
0208 Oslo
Tlf.: 23 08 61 00
samfunnsforskning.no

ISBN (digital): 978-82-7763-801-0
ISSN (digital): 1891-4314